

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav informačních studií a knihovnictví
Obor: Informační studia a knihovnictví

Bakalářská práce

Bc. Michaela Bežová

Analýza fondu knihovny Historického kabinetu Filozofické fakulty
Univerzity Karlovy v Praze

Analysis of book collection of Historical cabinet, Faculty of Arts of Charles University in
Prague

Praha 2016

Vedoucí práce PhDr. Radka Římanová, Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla velmi poděkovat vedoucí své práce **PhDr. Radce Římanové, Ph.D.** za ochotu, trpělivost a cenné rady při psaní této bakalářské práce. Rovněž bych ráda poděkovala zaměstnancům Knihovny FF UK za odpovědi na mé leckdy záludné dotazy. A na konec bych ráda vyslovila svůj dík mé rodině za podporu po celou dobu studia.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 7. července 2016

Bc. Michaela Bežová

Abstrakt

Bakalářská práce analyzuje fond Historického kabinetu. Tato knihovna je oborovou knihovnou na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Jejím hlavním účelem je půjčování knih studentům a profesorům Filozofické fakulty, ale také se zapojuje do dalších knihovnických projektů (např. *Ptejte se knihovny*). Jádrem fondu knihovny je tvořeno od 80. let 19. století. Práce pomocí rozboru inventárních knih, přírůstkových seznamů i archivních materiálů analyzuje jednotlivé sbírky Historického fondu. Rovněž se zaměřuje na staré tisky, které byly do fondu vřazeny. V této souvislosti zkoumá i exlibris a jiné provenienční znaky, které se objevily právě na starých tiscích. Také se zaměřuje na dary, jelikož ty tvoří až 35% z celého fondu. Skladbu fondu často ovlivnila současná politická situace, kterou práce také zohledňuje.

Klíčová slova: Historický kabinet – dějiny knihoven – knihovní fond – exlibris – dary – staré tisky

Abstract

The thesis analyzes Historical cabinet. This library is a subject Library of the Faculty of Arts of Charles University. Its main purpose is lending books to the students and professors of the Faculty of Arts, but also engages in other library projects (eg. *Ask the library*). The core of the library is formed from the 80's of the nineteenth century. The thesis uses inventory books, incremental lists and archive sources and analyses individual collections of Historical cabinet. It also focuses on old prints that are included in the Fund. In this context, the thesis also examines Exlibris and other provenance characters that have appeared on the old books. Likewise focuses on donations, as they constitute up to 35% of the entire Fund. Structure of the Fund was often influenced by the current political situation, which also takes into account the work.

Key words: Historical cabinet – history of libraries – library collection – Exlibris – donations – rare books

Obsah

Obsah	5
Seznam zkratk	7
Předmluva	8
1. Úvod	10
2. Knihovna a knihovníci	11
2.1 Stručně o dějinách knihoven Univerzity Karlovy od založení do konce 19. století....	11
2.2 Historický seminář.....	12
2.2.1 Druhé budování seminární knihovny.....	12
2.2.2 Knihovna historického semináře na počátku 20. století	13
2.2.3 Stěhování do nových prostor	14
2.2.4 Druhá světová válka a poválečný stav	15
2.2.5 Situace po roce 1960.....	15
2.2.6 Historický kabinet po roce 1989.....	16
2.2.7 Historický kabinet 2008 – 2016.....	19
3. Sbírky Historického kabinetu	20
3.1 Nejstarší fond knihovny Historického kabinetu	20
3.2 Pekařova knihovna	22
3.2.1 Inventurní kniha z odkazu prof. J. Pekaře.....	23
3.2.2 Zajímavé exempláře z Pekařova fondu.....	23
3.3 Německá univerzita	24
3.4 Osobní knihovny	26
3.4.1 Josef Fiedler.....	27
3.4.2 Jaroslav Bidlo	27
3.5 Zámecké knihovny	28
3.6 Katedry KSC A KSSS	28
4. Přírůstkové seznamy	30
4.1 Přírůstky do 50. let 20. století.....	30
4.1.1 Přírůstky do roku 1918	31
4.1.2 Přírůstky do roku 1938	33
4.1.3 Přírůstky ve válečných letech 1939 – 1945	34
4.1.4 Přírůstky do roku 1950	34
4.2 Přírůstky 1950 – 1959	34
4.3 Přírůstky 1960 – 1969	36
4.4 Přírůstky 1970 – 1979	38
4.5 Přírůstky 1980 – 1989	39
4.6 Přírůstky 1990 – 1999	40
4.7 Přírůstky 2000 – 2009	42
4.8 Přírůstky 2010 – 2015	43
5. Dary	44
5.1 Dary v původních inventurních knihách.....	45
5.1.1 Soukromé osoby	45
5.1.2 Instituce	46
5.1.2.1 Polská Akademie nauk (Polska Akademie Umiejętności)	46
5.1.2.2 Redakce Českého časopisu historického	46
5.1.2.3 Královská česká společnost nauk	46
5.1.2.4 Zemský výbor království českého	47
5.1.2.5 Historický spolek	47
5.1.2.6 Kruh pro pěstování dějin umění.....	47
5.1.2.7 Univerzita Karlova.....	47

5.1.2.8 Politické instituce.....	48
5.2 Evidence darů v elektronických přírůstkových seznamech.....	48
6. Staré tisky	50
7. Exlibris a jiné provenienční znaky ve fondu knihovny Historického kabinetu	53
7.1 Exlibris a provenienční znaky osobností.....	54
7.2 Exlibris a provenienční znaky institucí	55
8. Závěr	57
Použité zdroje	59
Seznam tabulek	62
Seznam obrázků	62
Seznam grafů.....	62
Seznam příloh.....	63

Seznam zkratek

AV ČR – Akademie věd České republiky

CKIS - Centrální knihovně-informační systém

FF UK – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

KSSS – Komunistická strana Sovětského svazu

KSČ – Komunistická strana Československa

MVS – Meziknihovní výpůjční služba

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

SVI – Středisko vědeckých informací Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

UK – Univerzita Karlova v Praze

ÚVT UK – Ústav výpočetní techniky Univerzity Karlovy

ZRIS – Z39:50 Retroconversion Information System

Předmluva

Bakalářská práce se zabývá analýzou fondu Historického kabinetu. Tato knihovna je oborovou knihovnou Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Má velmi dlouhou historii, která spadá až do 2. poloviny 19. století. V roce 1882 vznikla příruční knihovna historického semináře, která předcházela dnešnímu Historickému kabinetu. Prvními knihovníky byli významní historici počátku 20. století. Další vývoj byl však složitý, chod knihovny často určovaly politické poměry ve společnosti i na fakultě.

Bakalářská práce je členěna do šesti kapitol, která se dále dělí do jednotlivých podkapitol. První část se zabývá historií knihovny a knihovníky, kteří zde byli zaměstnáni. Následuje kapitola o sbírkách, ze kterých se skládá fond. Třetí oddíl popisuje přírůstkové seznamy v jednotlivých desetiletích. Další kapitola líčí dary, které knihovna v průběhu dějin získala. Na ní navazuje část o starých tiscích, jež jsou uloženy ve fondu knihovny. Poslední část se zabývá exlibris a provenienčními znaky, které se objevují na starých tiscích.

Fondy Historického kabinetu skýtají rozsáhlý materiál pro výzkumy, ať již historické nebo knihovnické. Při práci bylo, v souladu se zadáním, postupováno nejprve od analýzy hlavního pramene pro informace o vývoji fondu knihovny¹ – přírůstkových seznamů. Práce také rozebírá dary, neboť tvoří podstatnou část fondu, přibližně 1/5 fondu této knihovny se skládá z darů. Dále byly pro bližší analýzu vybrány staré tisky² nacházející se v Historickém kabinetu a poslední rozbor byl věnován výskytům exlibris ve starých tiscích.

Pro potřeby této bakalářské práce je využita nejen odborná literatura, ale rovněž archivní prameny. V archivu Univerzity Karlovy je uložena složka s názvem *Seminář historický 1919-1940*, ve kterém se některé zprávy týkají knihovny historického semináře, pozdějšího Historického kabinetu. Nápomocné jsou rovněž složky zachované v Historickém kabinetu od předchozích knihovníků, například soupisy darů nebo vyřazených knih. Velká část práce rovněž vychází ze samotné analýzy inventárních knih³ a přírůstkových seznamů, ať již v tištěné či elektronické podobě, a také jednotlivých knihovních jednotek.

Výběr tématu práce ovlivnilo moje vlastní působení v Knihovně Historického kabinetu, kde pracuji na půl úvazku. Podílím se nejen na výpůjčním protokolu, ale rovněž na katalogizaci a celkové správě fondu, zapřírůstkování nových knihovních jednotek, i

¹ V tomto směru nabízejí unikátní informace dochované inventární knihy Historického kabinetu.

² Dokumenty vydané do roku 1800.

³ Inventární knihy jsou vedeny v Historickém kabinetu od počátku stavby fondu. Obsahují chronologicky členěná přírůstková čísla, ke kterým byly přiděleny jednotlivé dokumenty, dále názvy, jejich autoři a roky vydání těchto dokumentů. V některých případech byla zapsána i cena dokumentů a způsob jejich nabytí.

vyřazování duplikátů, multiplikátů nebo neprofilových knih. Při své práci se mi dostaly do rukou i knihy, které mají velmi zajímavou historii. Jsou opatřeny zápisy věnování, podpisy, poznámkami, exlibris nebo jinými provenienčními znaky.

Provenienční výzkumy přináší mnoho nového do výzkumu historie. V současné době je např. široce prezentován projekt Národní knihovny *Knihy znovu nalezené*, ve kterém se pracovníci knihovny snažili odhalit osudy knih poválečných konfiskátů po německých okupantech, které se nalézají ve fondech Národní knihovny ČR.⁴

V této bakalářské práci je zachováno původní pojmenování knihovny – od svého počátku až do 60. let 20. století byla knihovna zvaná pouze jako knihovna historického semináře, až později získala vlastní název, a to Historický kabinet. Snažila jsem se, aby jméno každé osobnosti, o které se zmiňuji, bylo uvedeno, včetně základních biografických údajů. Ne vždy se to však podařilo, například dohledávání těchto údajů o jednotlivých knihovnicích se nepodařilo, neboť na personálním oddělení či v archivu Univerzity Karlovy tyto informace chybí nebo jsou nepřístupné. Celkem má bakalářská práce 62 stran (91 435 znaků bez mezer – 53 normostran).

⁴ V rámci projektu bylo z historického, právního a knihovnického hlediska probádáno kolem 12 000 svazků. Pracovníci Národní knihovny se zaměřili především na ty knihy, které byly označeny exlibris, razítky nebo jinými provenienčními znaky. Knihy byly rozříděny v depozitáři, poté zkatalogizovány, některé byly i zdigitalizovány. Historik posléze zkoumal dějiny institucí a spolky, jejichž provenienční znaky se objevily na vybraných dokumentech. Nakonec došlo k představení výsledků širší veřejnosti, nejen na webových stránkách <http://www.knihyznovunalezene.eu/cs/>, ale také ve vlastních prostorách budovy Národní knihovny.

1. Úvod

Historický kabinet je akademická oborová knihovna zajišťující knihovní a informační služby interním i externím uživatelům Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, především studentům a profesorům Ústavu českých dějin, Ústavu světových dějin a Ústavu sociálních a hospodářských dějin. Sídlí v hlavní budově této instituce na náměstí Jana Palacha v místnosti č. 203. Patří pod správu Knihovny Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze (FF UK), která je tvořena sítí oborových knihoven, příručních knihoven a Střediskem vědeckých informací (SVI). [KNIHOVNA, 2016]

Ve svém fondu má více než 100 000 knihovních jednotek, které se zabývají historií, ale také příbuznými obory, zejména pomocnými vědami historickými, politologií, filozofií nebo ekonomii. Její primární funkcí je výpůjčka knihovních jednotek uživatelům, ale rovněž se aktivně podílí například na službě *Ptejte se knihovny*⁵ anebo meziknihovní výpůjční službě (MVS).

⁵ Knihovna Filozofické fakulty, pod kterou Historický kabinet spadá, se na tomto projektu podílí od února 2014 a celkově do této doby zpracovala 205 dotazů. Pracovnice, která má *Ptejte se knihovny na starosti* buď sama odpovídá na dotazy, anebo je posílá na zpracování oborovým knihovnám. Samotný Historický kabinet zodpověděl 17 dotazů. [DEWETTEROVÁ, 2016]

2. Knihovna a knihovníci

2.1 Stručně o dějinách knihoven Univerzity Karlovy od založení do konce 19. století

Knihovna Historického kabinetu je součástí sítě knihoven Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Tato instituce byla založena 7. dubna 1348 českým králem Karlem IV. Již on se při svém panování snažil o vytvoření nových knihoven, neboť věděl, že jsou pro výuku velmi důležitým faktorem. Proto věnoval Karlově koleji (založena 1366 pro dvanáct mistrů, od roku 1383 v prostorách dnešního Karolina) více než stovkou knih, především kodexů. Tato nadace byla prvním založením knihovny v univerzitním prostředí vůbec. [BEČKA, 1948, s. 19]

Po roce 1409 a vydání *Dekretu kutnohorského* prestiž samotné univerzity začala upadat, studenti odcházeli a některé fakulty dokonce přestaly fungovat. Situace se začala zlepšovat až v 17. století, v roce 1654 byla totiž spojena jezuitská univerzita v Klementinu a dosavadní Karlova univerzita. Výuka probíhala v prostorách Klementina. Došlo rovněž ke změně názvu, univerzita se začala nazývat *Karlo-Ferdinandova*.

Knihovny, které se vytvořily na půdě jednotlivých pražských kolejí a fakult, byly sloučeny v roce 1777 v nově založenou veřejnou c. k. Univerzitní knihovnu, nynější Národní knihovnu České republiky. [TOBOLKA, 1959, s. 124-127]

Mnoho změn v organizaci Karlo-Ferdinandovy univerzity přineslo 19. století. V tomto období vznikaly ve společnosti národnostní třenice, které ovlivnily i chod vzdělávacích institucí.

Neshody mezi Čechy a Němci žijícími v českých zemích se táhly po celé století. V akademickém prostředí čeští představitelé inteligence požadovali větší možnost dalšího vzdělávání pro české obyvatelstvo. Na univerzitě totiž převládali němečtí profesori, ti čeští byli v pozadí a nedostávalo se jim prostoru k bádání.

Tento spor vyvrcholil v roce 1882, konkrétně 28. února, kdy byl vydán zákon o rozdělení univerzity na českou a německou. Tak vznikla c. k. německá universita Karlo-Ferdinandova a c. k. česká universita Karlo-Ferdinandova. V české části bylo méně vyučujících i studentů a vytvořila se zde pouze Filozofická a Právnická fakulta. Každý profesor si mohl vybrat, ve které z těchto částí bude učit. Ústav, který spravoval, se tak

přesunul spolu s ním na jím vybranou univerzitu. Mnoho společného univerzitám nezůstalo, pouze botanická zahrada a knihovna se nerozdělovaly. Především na české univerzitě nastal problém nedostatku knih pro potřeby výuky i badání profesorů a studentů. Proto začaly vznikat nové příruční knihovny pro jednotlivé obory. [HAVRÁNEK, 1997, s. 160-172]

2.2 Historický seminář

Původní příruční knihovna pro obor historie vznikla již v 70. letech 19. století. V této době totiž začaly být na Filozofické fakultě zakládány semináře pro jednotlivé obory. Ty měly napomoci k lepšímu pochopení probírané látky a rovněž zde probíhala praktická cvičení. V akademickém roce 1873/1874 byl otevřen seminář pro historii, do jehož čela byli zvoleni profesor starověkých dějin Otto Hirschfeld⁶ a profesor obecných dějin Konstantin Höfler,⁷ který se velkou měrou podílel na vytvoření tohoto semináře.

Učební látka začala být probírána chronologicky od nejstarších k nejnovějším dějinám. K tomu byl zapotřebí i cvičební materiál. Proto nechali vedoucí semináře vytvořit sbírku map a taktéž knihovnu. Ta na svém počátku měla pouhých 621 svazků, ale její rozsah rychle stoupal, v roce 1878 čítala již 2 000 knih. Většina svazků se do knihovny dostala jako dar od jednotlivých autorů. [HAVRÁNEK, 1997, s. 171-172]

Po již zmíněném rozdělení na německou a českou univerzitu, byla knihovna historického semináře přenesena na německou část, a proto nastala potřeba vybudovat nový knihovní fond. Toho se ujali v roce 1882 přední představitelé české historie tehdejší doby, medievalista Jaroslav Goll⁸ a historik a archivář Josef Emler.⁹

2.2.1 Druhé budování seminární knihovny

V pořadí druhé budování knihovny historického semináře bylo nejdříve pozvolné, do roku 1885 se v knihovně nacházelo pouze 189 svazků, o pět let později se počet rozrostl na 295 knihovních jednotek. [HAVRÁNEK, 1997, s. 259]. První knihy darovali knihovně sami její zakladatelé a správci, kteří byli velmi činní při vydávání edic, monografií a studií. Do fondu také byly od začátku zařazovány příručky a pomůcky k výuce. Knihovna proto měla některé svazky ve více exemplářích. Jelikož se dochovala původní inventární kniha, kam se

⁶ Otto Hirschfeld (1843-1922) německý profesor starověkých dějin zabývající se epigrafikou.

⁷ Konstantin Höfler (1811-1897) německý historik, profesor obecných dějin, přední historiograf.

⁸ Jaroslav Goll (1846-1929) český historik, spisovatel a překladatel zaměřující se na dějiny středověku.

⁹ Josef Emler (1836-1899) český historik, archivář a vydavatel edic zabývající se českým středověkem a raným novověkem.

zapisovala přírůstková čísla jednotlivých knihovních jednotek, je tato skutečnost dobře doložitelná.

Nicméně první zprávy o knihovně jsou velmi kusé, neznáme její přesnou podobu ani vybavení. Co víme je to, že seminář v té době sídlil v Klementinu, kde se česká Filozofická fakulta dělila o sedm poslucháren s německou fakultou. [PETRÁŇ, 1973, s. 197]

Knihovně se v Klementinu nedostávalo velkého prostoru, jak ostatně podotýká i ve vzpomínkách na počátky svého studia významný historik a pozdější ředitel historického semináře Josef Šusta¹⁰: „...*Chudičké seminární knihovny spokojovaly se s několika skříněmi v posluchárnách, pouze historický seminář měl v druhém poschodí budovy vedle posluchárny pro ně malý pokojík. Tmavá zasedací síň profesorského sboru v přízemí vedle pedelova bytu sloužila zároveň ke konání všech státních zkoušek, zatím co v druhém nádvoří universitní knihovna, bohatší na staré fondy než novou knižní výzbroj, dávala v jedné čítárně dosti zešeřelé místo několika tuctům studentů a soukromých návštěvníků. To byla veškerá odborná výzbroj fakulty...*“ [ŠUSTA, 1963, s. 26–27]

2.2.2 Knihovna historického semináře na počátku 20. století

Historický seminář byl na Filozofické fakultě poměrně oblíbený, na počátku 20. století si jeho přednášky zapisovalo přibližně 25–30 posluchačů.¹¹ Správa knihovny byla obstarávaná přímo řediteli tohoto semináře, začínaje Josefem Emlerem a Jaroslavem Gollem, na které navazovali jejich žáci – Josef Pekař¹², Josef Šusta, Jaroslav Bidlo¹³, Václav Novotný¹⁴ anebo Kamil Krofta.¹⁵ Ti sami rozhodovali o nákupech historických publikací a příruček (počínaje mapami a konče edicemi středověkých listin), a jelikož každý tento představitel se věnoval jiné historické době, bylo i složení fondu velmi pestré.

Na počátku 20. století se o samotnou správu knihovny staral odborný asistent historického semináře. Tento seminář dokonce poskytoval dvě místa asistentů. Jejich pracovní náplň byla velmi bohatá, měli se starat nejen o chod knihovny, ale rovněž se mohli při práci věnovat své badatelské činnosti.

¹⁰ Josef Šusta (1874-1945) český historik a politik, profesor všeobecných dějin Univerzity Karlovy.

¹¹ Z celkového počtu zapsaných studentů na Filozofické fakultě se jednalo o necelých 15%. [HAVRÁNEK, 1997, s. 294]

¹² Josef Pekař (1870-1937) český historik, profesor českých dějin, spisovatel zabývající se raným novověkem a šlechtickou problematikou.

¹³ Jaroslav Bidlo (1868-1937) český historik a profesor východoevropských dějin na Univerzitě Karlově.

¹⁴ Václav Novotný (1869-1932) český historik, profesor českých dějin, mezi léty 1918-9 děkan Filozofické fakulty Univerzity Karlovy.

¹⁵ Kamil Krofta (1876-1945) český historik, politik a diplomat, ministr zahraničí mezi léty 1936-1938.

Další zprávu o tom, jak vypadala knihovna, nám podává historik Zdeněk Kalista¹⁶, který vykonával místo asistenta historického semináře od roku 1924, a měl proto knihy každodenně na očích. Ve svých pamětech se o své knihovnické práci zmiňuje takto:

„Mojí povinností bylo... vydávat posluchačům sem docházejícím knihy-pokud nebyly v příruční knihovně, jejíž skříně tu byly rozestaveny kolem zdi-, případně udílet jim rozličné informace, jak se týkalo jejich vlastního studia...Zejména posluchači prvních ročníků přicházeli do semináře velmi bezradní a byli opravdu vděční, když jim asistent podal pomocnou ruku... Knihovny seminární však neužívali jenom studenti. Přicházeli sem i badatelé starší, kteří měli škamny klementinských poslucháren a jiných přednáškových síní naší fakulty dávno za sebou...“ [KALISTA, 1996, s. 65-66]

Můžeme si tedy představit, že knihovna se nacházela v místnosti, ve které se odehrávalo nejen samotné půjčování knih, studování jednotlivých svazků z příruční knihovny, ale rovněž setkávání kolegů a studentů. Z archivních pramenů rovněž víme, že všechny knihy se do seminární místnosti nevešly, a proto byly umístěny nejen v pracovnách profesorů, ale rovněž na chodbě ústavu. [ARCHIV UK, inv. č. 1207]

Historický seminář v předválečné době spolupracoval s Ministerstvem školství a národní osvěty. Ředitelé semináře psali tomuto ministerstvu žádosti nejen kvůli nákupu knih, ale i vybavení knihovny. Například v roce 1919 žádali do prostor knihovny tři nové skříně na knihy [ARCHIV UK, inv. č. 1207, č. 1416, 1919/20] anebo v průběhu 20. let řešili s touto institucí nákladnější nákup knih. [ARCHIV UK, inv. č. 1207, č. 1795, 1921/22] Za tento nákup byli vždy zodpovědní ředitelé semináře.

Přes ministerstvo rovněž procházela i samotná výměna mezi jednotlivými knihovnami, například mezi slovanským seminářem bratislavským a námi sledovanou knihovnou. [ARCHIV UK, inv. č. 1207, č. 1495, 1923/24] A rovněž toto ministerstvo požadovalo posílání inventárních čísel nově zařazených knihovních jednotek [ARCHIV UV, inv. č. 1207, č. 2633, 1927/28]

2.2.3 Stěhování do nových prostor

V roce 1929 došlo k dobudování budovy Filozofické fakulty, kam se o rok později přestěhoval i historický seminář se svou knihovnou. Za převoz knih a uspořádání knihovny zodpovídal Zdeněk Kalista, který rovněž ve svých vzpomínkách popsal, jak nový seminář vypadal. Pochvaloval si především velké a světlé prostory. Knihovna měla původně k

¹⁶ Zdeněk Kalista (1900-1982) český historik a editor. V roce 1951 s ním byl veden politický proces kvůli kterému poté nemohl publikovat své práce. Poté se živil jako překladatel.

dispozici dvě místnosti, knihy byly uloženy jak v semináři Josefa Šusty (dnešní vlastní prostory knihovny, místnost č. 203), tak rovněž v zasedací místnosti semináře (místnost č. 201 v nynější budově Filozofické fakulty). [KALISTA, 1996, s. 136]

Prostory semináře, kde byly uloženy i jednotlivé svazky, primárně nefungovaly jako knihovna, místnost byla využívána především pro cvičení budoucích historiků, a konzultace akademiků.

2.2.4 Druhá světová válka a poválečný stav

Na počátku 2. světové války byla pražská univerzita, stejně jako jiné vysoké školy, uzavřena. Osudy knihovny historického semináře jsou nám z období tohoto mezinárodního konfliktu nejasné, neboť se nezachoval potřebný materiál. Poválečné osudy jsou poznamenány politickou situací a nástupem k moci komunistické strany v Československu. V 50. letech byly prováděny nejen politické čistky, ale rovněž fond knihovny historického semináře byl několikrát revidován, byly například vyřazeny režimem zakázané knihy.

Po druhé světové válce také došlo k novému uspořádání a doplnění lístkového katalogu, neboť ten nebyl úplný. Tato činnost však byla velmi náročná a trvala několik let. Při vytváření nového katalogu byly rovněž vyřazovány duplicitní knihovní jednotky. Katalogizace se ujala Eliška Čáňová¹⁷, která měla na starosti dosud nezkatalogizovanou osobní knihovnu Josefa Pekaře, fondy knihovny *Institutu für Ostforschung* a některé svazky ze zámeckých knihoven. [PETRÁŇ, 2015, s. 47] Některé z knih byly rovněž převezeny do depozitáře paláce Kinských, kde byly uloženy až do 80. let 20. století.

2.2.5 Situace po roce 1960

Knihovna historického semináře fungovala beze změn až do roku 1960, kdy došlo k reorganizaci kateder na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. K již zavedeným historickým katedrám se v 50. letech 20. století vytvořila nová pracoviště s ideologickým zaměřením – Katedra dějin SSSR (Svaz sovětských socialistických republik) a KSSS (Komunistické strany Sovětského svazu) a Katedra dějin KSČ (Komunistické strany Československa). Všechny tyto katedry využívaly prostory knihovny jako společné pracoviště. Tamní správu zajišťoval vždy některý člen katedry. Správcem se stal například profesor historie Oldřich Říha¹⁸ nebo

¹⁷ Eliška Čáňová (nar. 1925) česká archivářka zabývající se pobělohorskou rekatolizací a historickou demografií.

¹⁸ Oldřich Říha (1911-1974) český historik, profesor obecných novověkých dějin.

profesor hospodářských dějin Zdeněk Jindra.¹⁹ Podle archivních pramenů došlo v roce 1961 rovněž k přejmenování – historický seminář byl přejmenován na Historický kabinet, a tím došlo i ke změně názvu knihovny.

V této době byla knihovna provozována, z hlediska kompletnosti fondu, dost problematickým způsobem. Může to být způsobeno i tím, že správci byli historici, nikoli knihovníci. Profesori a docenti si půjčovali knihy domů bez jakéhokoli záznamu. Ještě v současnosti se při revizích fondu objevují nevidované ztráty z fondu, které lze přičíst na vrub právě tomuto volnému půjčování dokumentů.

V roce 1971 došlo k převedení knihovny přímo na Katedru obecných dějin a pravěku. Rovněž v 70. letech toto pracoviště spravovalo fotolaboratoř v paláci Kinských [VEČEŘOVÁ, 2005, s. 1] a také v knihovně začali ve větší míře pracovat studenti jako administrativní nebo pomocné vědecké síly. [POKYNY PRO SPRÁVU KNIHOVEN, 1973, s. 3]

První zaměstnankyně, jejíž vzdělání bylo knihovnického směru a bylo tedy pro vedení knihovny dostačující, Růžena Sváčková²⁰ nastoupila do knihovny v 80. letech. O desetiletí později vznikla knihovnická rada, jejíž předsedkyní se stala tehdejší docentka českého středověku Lenka Bobková²¹, která později zastávala i funkci správkyně knihovny. Zda v tu dobu ještě působila v knihovně Růžena Sváčková či jiný absolvent knihovnické školy nejsou dostupné žádné informace, ani v archivu UK.

2.2.6 Historický kabinet po roce 1989

S technologickým vývojem na počátku 90. let 20. století začaly knihovny používat různé typy knihovnických systémů. Univerzita Karlova zavedla od roku 1993 integrovaný systém TINLIB společnosti T-Series. [ŠIMKOVÁ, 1995] Na tento systém přešla i knihovna Historického kabinetu, která od roku 1995 již plně všechny přírůstky zpracovávala počítačově. [MALÝ, 2013, s. 167] V této době byla knihovnicí Jana Kokošková.²²

Společně s přechodem na automatizaci byl 8. prosince 1994 Historický kabinet ustanoven jako samostatné pracoviště. [ORGANIZAČNÍ ŘÁD HISTORICKÉHO KABINETU, 1994] Proměny došly i procesy katalogizace a budování lístkového katalogu. K roku 2002 skončila tvorba jmenného i tematického katalogu na psacím stroji a knihovna

¹⁹ Zdeněk Jindra (nar. 1931) český historik, profesor hospodářských dějin zaměřující se na hospodářské dějiny zemí střední a jihovýchodní Evropy.

²⁰ Nepodařilo se dohledat biografické údaje této knihovnice, neboť nejsou z archivu přístupné.

²¹ Lenka Bobková (nar. 1947) česká historička, profesorka českých středověkých dějin působící na Ústavu českých dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy.

²² Nepodařilo se dohledat biografické údaje této knihovnice, neboť nejsou z archivu přístupné.

přešla k tisku lístků pouze elektronicky zpracovaných knih. Knihovnice ještě několik let doplňovaly elektronicky vytištěné lístky do lístkového katalogu, avšak od této praxe se poté upustilo.

Půjčování knih bylo v té době prováděno následujícím systémem: pokud uživatel požadoval nějakou knihovní jednotku, vyhledal si ji v lístkovém katalogu a vyplnil žádanku, která se nacházela v dřevěném stojanu umístěném v knihovně na kartotéce.

Knihovník nebo pomocná vědecká síla žádanku přijal a knihovní jednotku připravil. Pokud uživatel potřeboval knihu pouze do studovny, odevzdal službě čtenářský průkaz. Služba vyjmula vnitřní lístek z knihy a připevnila ho ke čtenářskému průkazu. Po vrácení knihy byl uživateli navrácen jeho průkaz. Pokud požadoval uživatel knihu domů, byl s ním vyplněn výpůjční lístek a ten byl zařazen mezi ostatní, na kterých byla napsána výpůjční doba. Po nějakém čase se kontrolovalo, zda tuto dobu uživatel nepřekročil. [URBÁNEK, 2016]

V roce 2007 došlo ke změně automatizovaného knihovního systému, Knihovna Filozofické fakulta začala používat ALEPH 500 od izraelské společnosti Ex-Libris, který obsahuje výpůjční, katalogizační i akviziční modul.²³

Ústav výpočetní techniky Univerzity Karlovy (ÚVT UK) se stal distributorem tohoto systému. Toto oddělení rovněž zaškolilo pracovníky k práci s tímto systémem. Knihovna Historického kabinetu začala plně využívat automatizovaný systém v roce 2007 po konverzi dat ze systému Tinlib. [VÝROČNÍ ZPRÁVA, 2007, s. 4, 64] Po této konverzi byly záznamy z fondu Historického kabinetu zařazeny do centrální databáze Univerzity Karlovy *Centrální knihovně-informační systém (CKIS)*.²⁴

Tato situace se odrazila v počtu výpůjček, který se mezi rokem 2007 a 2008 několikanásobně zvýšil (viz tabulka č. 1).

²³ Tento stav, dle mého názoru, byl zapříčiněn tím, že knihovna, ač již částečně automatizovaná, pracovala s lístkovou evidencí výpůjček. Teprve po zavedení systému Aleph byly výpůjčky přesně evidovány v informačním systému. Nepodařilo se mi získat žádný dokument, který by dokladoval sledování výpůjček před rokem 2007. Je možné, že se nijak neevidovaly. Druhou hypotézou může být i to, že katalogizační záznamy v CKIS byly lépe dostupné pro celou akademickou obec a zájem o výpůjčky tak narostl. Výpůjčky se většinou evidovaly tak, že se na papírek dělaly čárky, ty se pak sečetly a napsaly do nějakého sešitu.

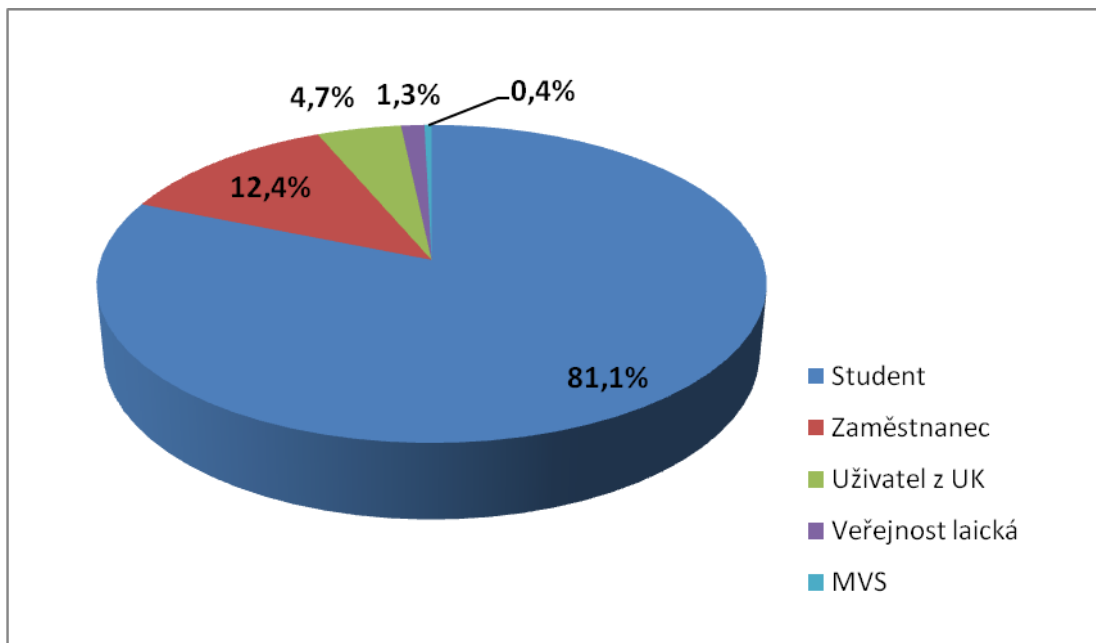
²⁴ viz <http://alephuk.cuni.cz/CKIS-12.html>

Rok	Vypůjčky	Prodloužení	Vrácení
2007	920	130	570
2008	4361	1673	3943
2009	6079	2327	5857
2010	8018	3566	7777
2011	8588	3703	8357
2012	9001	4640	8906
2013	8397	5212	8567
2014	8385	5538	8421
2015	10300	6923	10167

Tabulka č. 1 Počet vypůjčených, vrácených a prodloužených knihovních jednotek Historického kabinetu prostřednictvím systému ALEPH mezi roky 2007-2015

V roce 2015 poprvé došlo k překonání hranice 10 000 vypůjčených knihovních jednotek za jeden kalendářní rok. Napomohly k tomu především vypůjčky vyučujících do výuky, která se dříve prováděla pouze vyjmutím vnitřního lístku z knihy, neboť přísně prezenční svazky anebo ty staršího data vydání neměly nalepený čárový kód, díky kterému šlo vypůjčku uskutečnit.

Co se týče statusů uživatelů, kteří si knihovní jednotky od začátku používání systém ALEPH zapůjčili, nejčastěji se ve statistikách logicky objevují studenti fakulty. Za nimi následují zaměstnanci fakulty, uživatelé z UK, lidé z řad veřejnosti odborné i laické a nejméně se knihy půjčují pro potřeby MVS.

Graf č. 1 Procentuální počet vypůjček podle jednotlivých statusů uživatelů mezi roky 2007-2015

2.2.7 Historický kabinet 2008 – 2016

Od roku 2008 spadá Historický kabinet pod Knihovnu FF UK, která je tvořena několika oborovými knihovnami Filozofické fakulty, příručními knihovnami a SVI.²⁵

Historický kabinet je v současné době (rok 2016) personálně obsazena 1,5 pracovním úvazkem – vedoucí knihovny Martina Soukupová²⁶ je zaměstnána na celý úvazek, půl úvazek je obsazen knihovnicí Michaelou Bežovou,²⁷ která má na starosti správu knihovny jako celku. Výpůjční protokol zajišťuje několik pomocných vědeckých sil z řad studentů. Se správou knihovny rovněž pomáhají tři stipendisté,²⁸ kteří se starají o katalogizaci fondu, zapřírůstkování nových knihovních jednotek i o vyřazování fondu.

Díky projektu retrokonverze lístkového katalogu s použitím programu ZRIS²⁹ od firmy Comdat mezi léty 2012–2014 bylo zpracováno velké procento fondu (ale například seriály nejsou ještě v roce 2016 dopracovány), což zjednodušilo a zpřístupnilo vyhledávání uživatelům knihovny, a tedy i zvýšilo počet výpůjček knihovních jednotek (jak ukazuje tabulkač.1).

²⁵ Toto oddělení vede knihovny metodicky, zajišťuje rovněž jejich rozpočet, majetko-právní evidenci fondů i jejich zařízení. Koordinuje nákup monografií, časopisů a elektronických informačních zdrojů a rovněž dohlíží na správně provedené revize fondů jednotlivých knihoven. Také se podílí na jmenné i věcné katalogizaci, vytváří bibliografické záznamy, viz <http://www.ff.cuni.cz/knihovna/kontakt/svi/>

²⁶ Martina Soukupová (1978-) historička zabývající se obecnými dějinami 20. století, vedoucí knihovny Historického kabinetu.

²⁷ Michaela Bežová (1989-) knihovnice Historického kabinetu, studuje obor České středověké dějiny na Ústavu českých dějin a Ústav informačních studií a knihovnictví.

²⁸ Stipendista/stipendistka je student/studentka v prezenční formě studia s nepřekročenou standardní dobou studia, který je zaměstnán v knihovně a je metodicky veden vedoucí knihovny.

²⁹ Název vznikl zkratkou *Retroconversion Information System*, stahující záznamy prostřednictvím protokolu Z39:50 (Rösslerová, 2016).

3. Sbírky Historického kabinetu

Knihovna Historického kabinetu se skládá z několika dílčích sbírek, které se propojují v celek. Základní kostru tvoří ta část fondu, která je budovaná již od konce 19. století. Každým rokem se fond nákupy, dary nebo výměnou zvyšoval a nadále zvětšuje. Hranici 100 000 knihovních jednotek překročil Historický kabinet v roce 1992.

V roce 2016 uživatel nalezne v knihovním elektronickém katalogu přibližně 62 114 bibliografických záznamů a přes 115 tisíc knihovních jednotek, které vlastní Historický kabinet.

Součástí tohoto fondu je ale rovněž Pekařova knihovna, knihy z německé univerzity, zámeckých knihoven, kateder KSSS a KSCČ a osobní knihovny jednotlivých historiků, které byly vřazeny do fondu.

Tyto sbírky jsou uloženy nejen na hlavní budově Filozofické fakulty ve vlastních prostorách knihovny, ale i na dalších tamních místech (například v bývalé zasedací místnosti historického semináře, v dnešní učebně č. 201, dále v místnostech jednotlivých vyučujících nebo v pracovně děkana), ale také v depozitáři Akademie věd v Jenštejně (Jenštejn 26, Praha-východ) anebo v externím depozitáři pro Univerzitu Karlovu – v Hotelu Krystal (J. Martího 2/407, Praha 6- Veveslavín).

3.1 Nejstarší fond knihovny Historického kabinetu

Původní fond Historického kabinetu je tvořen od roku 1882, čili od vzniku historického semináře české části tehdejší Karlo-Ferdinandovy univerzity. Tato sbírka byla, jak již bylo naznačeno výše, tvořena kontinuálně, kromě let 1940-1945, kdy byly seminář i knihovna uzavřeny. Tematická povaha knih, které byly vřazeny do fondu, byla často ovlivněna politickou situací. Tuto skutečnost bude rozebírána v kapitole číslo 4 týkající se přírůstkových seznamů.

Tento fond se skládá nejen z knih, které byly zakoupeny z rozpočtu, vyměněny nebo byly získány darem, ale rovněž obsahuje knihovní jednotky zakoupené z grantů, které jsou dočasně uloženy v pracovnách akademiků, kteří byli řešiteli projektů. Tyto knihy lze po ukončení projektu zpřístupnit i pro další uživatele knihovny.

Knihy, které patří do původního fondu, lze rozpoznat podle provenienčních znaků, především podle razítek. Ta se postupem let měnila, vždy však měla kulatý tvar (viz obr. č. 1).

Nejstarší razítko obsahovalo pouze poměrně jednoduchý název – *Historický seminář*. Přibližně o deset let později se začal využívat nápis *c. k. historický seminář v Praze*. Po první světové válce a vzniku Československa se začal na razítku používat termín *Historický seminář v Praze*. Od roku 1945 nebo 1946 došlo opět k menší změně, na razítko byl přidán znak českého lva, který měl na srdečním štítku znak Slovenska a kolem dokola nápis *Historický seminář University Karlovy*.

Tento znak byl po roce 1960, kdy došlo ke změně oficiálních státních symbolů tehdejší Československé socialistické republiky, odstraněn a na razítku zůstal pouze název *Knihovna historického semináře university Karlovy v Praze*. Přibližně 15 let poté, co se knihovna historického semináře začala oficiálně nazývat *Historickým kabinetem*, změnilo se i razítko, ve kterém byla i adresa knihovny (tehdejší nám. Krásnoarmějců 2, dnešní náměstí Jana Palacha). Tuto podobu, až na změnu adresu, si razítko *Historického kabinetu* zachovává v současnosti.

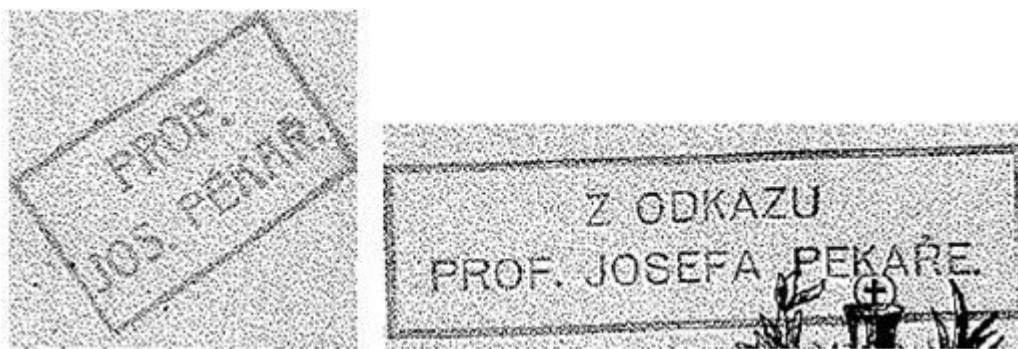

Obr. č. 1. Vývoj razítek Historického kabinetu

3.2 Pekařova knihovna

Josef Pekař (1870-1937) byl profesorem českých dějin a mezi léty 1931-1932 rektorem Univerzity Karlovy. Působil také jako ředitel historického semináře. Ve své závěti odkázal svou osobní knihovnu právě knihovně historického semináře. Toto odkázání bylo však vázáno tím, že profesor žádal, aby tato knihovna byla zachována v celistvosti. Proto brzy po vložení této knihovny do fondu došlo k její inventarizaci.

Nacházelo se v ní přes 6000 svazků, všechny knihy byly opatřeny exlibris v podobě obdélníku se jménem Josefa Pekaře a rovněž byly oráženy razítkem s nápisem *Z odkazu prof. Josefa Pekaře.* (obr. č. 2)

Obr. č. 2. Vlevo razítkové exlibris Josefa Pekaře, vpravo provenienční razítko téhož profesora

Ředitelství historického semináře dokonce žádalo v roce 1937 o přidělení větší finanční dotace na zpracování pozůstalosti (konkrétně 5000 Kč). Ty se využily nejen k zaplacení pomocné síly, která měla vytvořit inventární seznam a zkatologizovat knihovní jednotky, ale rovněž ke svázání nebo opravě jednotlivých knih. [ARCHIV UK, inv. č. 1207]

Sbírka byla nejdříve uložena ve vlastních prostorách knihovny, ale po druhé světové válce se přestěhovala do paláce Kinských na Staroměstském náměstí, jehož prostory začala Filozofická fakulta používat kvůli nedostatku místa. Tuto budovu získala do užívání po roce 1948, kdy byl v rámci zestátnění majetku Národní kulturní komisí palác znárodněn. Pekařova knihovna byla na tomto místě uchovávána do roku 1986, poté byla kvůli rekonstrukci budovy převezena do nevyhovujících prostor Archivního střediska Univerzity Karlovy v Lešetických u Příbrami (celkově se jednalo o přibližně 390 beden a 627 metrů knih). V roce 2001 došlo k očištění fondu a následnému stěhování do prostor depozitáře Akademie věd v Jenštejně. [VEČEŘOVÁ, 2005, s. 6]

V roce 2007 získala Filozofická fakulta grant na záchranu a zpřístupnění „Pekařova fondu“. Díky těmto prostředkům byla Pekařova osobní knihovna převezena do prostor Národní knihovny v Hostivaři, kde byla odborně očištěna, dezinfikována a zkatologizována.

Celkově bylo zkatalogizováno 5840 svazků, které byly zpracovány v 4430 bibliografických záznamech. [VÝROČNÍ ZPRÁVA, 2007, s. 66] Poté se tento celek přesunul do depozitáře v Jenštejně. Některé exempláře však zůstaly v prostorách Filozofické fakulty, konkrétně v prostorách pracovny děkana anebo některé jednotliviny lze nalézt i v původním fondu.

3.2.1 Inventární kniha z odkazu prof. J. Pekaře

Zachovala se původní inventární kniha této osobní knihovny, která byla vytvořena po roce 1937, tedy po jejím včlenění do fondu. Tento seznam obsahuje přesně 6230 knihovních jednotek. Jak je vidno, počet jednotek zkatalogizovaných prostřednictvím grantu v roce 2007 je oproti počtu knihovních jednotek v inventáři nižší.³⁰ Některé tituly byly rovněž vyřazeny v průběhu různých revizí, jak je zřejmé z razítka s nápisem *viz seznam úbytků*. K revizi tohoto celku došlo rovněž v roce 1985 před stěhováním z paláce Kinských. Knihy, které při této kontrole chyběly, byly vyřazeny, a byly v inventární knize označeny pod značkou *Odpis PK č. j. ... 320/S/1985*.

Z této knihy můžeme vyčíst jednak název a autora jednotlivých děl, dále pak počet knihovních jednotek, jakým způsobem byla kniha nabyta, ve kterém roce a z které dotace. Rovněž se můžeme dozvědět přibližnou cenu jednotlivých publikací.

Tento inventární seznam rovněž obsahuje přírůstkové číslo a signaturu, díky kterým se každá kniha snáze identifikuje. Pekařova knihovna nebyla začleněna do původního fondu, knihy získaly speciální přírůstková čísla a pro tento fond byla také vyčleněna signaturní čísla 200 a výše.

Co se týče původního zpracování v lístkovém katalogu, jelikož nebyly z této sbírky vyřazeny duplikáty, které měla již knihovna ve fondu, připsala se knihovní jednotka na již existující lístek. Pokud titul ve fondu chyběl, vytvořil se lístek nový. Původně byly lístky tohoto fondu včleněny do lístkového katalogu, po přestěhování této sbírky do jiných prostor byly lístky z katalogu odebrány, aby případní zájemci nemohli tyto tituly požadovat.

3.2.2 Zajímavé exempláře z Pekařova fondu

Jak již bylo řečeno, v inventární knize byla napsaná i přibližná cena jednotlivých knihovních jednotek. Ta byla u jednotlivých titulů různá, pohybovala se od 1,- Kčs do přibližně 200,- Kčs, nejčastěji se hodnota knih odhadovala na 20-40 Kčs. Takto ohodnocena

³⁰ Ztráty knih byly zapříčiněny v největší míře častým stěhováním knihovny.

byla však pouze polovina sbírky, proto nemůžeme pracovat s úplnými čísly, ale i tak máme přibližnou představu o cennosti této osobní knihovny.

Velké množství knihovních jednotek je psáno německým jazykem, méně českým. Nacházejí se v něm rovněž multiplikáty děl, které sám autor sepsal. Rovněž se zde nachází časopisy, které Josef Pekař ve své knihovně uchovával od prvního ročníku, kdy začal být časopis vydáván. Například se jedná o *Časopis Matice moravské*, který vychází již od roku 1869.

Nejdražší položkou v tomto seznamu byla kniha, jejíž hodnota se vyšplhala na částku 180,- Kčs. Pochází ze 17. století, konkrétně z roku 1619. Titul se nazývá *Wandalia: De Wandalorum Vera Origine, variis gentibus, crebris è patria migrationibus, regnis item, quorum vel auctores vel euersores fuerunt* a jeho autorem je Albert Krantz.³¹ Tato kniha je podle Souborného katalogu jediným exemplářem, který se nachází ve fondu knihoven v České republice.

V Pekařově knihovně můžeme nalézt několik dalších starých tisků (tituly, které byly vydány před rokem 1800). Velká většina z nich je psaná v latinském jazyce, zabývá se historií nebo slavistikou, a je uložena v pracovně děkana Filozofické fakulty.

3.3 Německá univerzita

Ve fondu Historického kabinetu se nacházejí i knihy ze zrušené německé Karlo-Ferdinandovy univerzity. Činnost této instituce byla zastavena 18. října 1945 dekretem prezidenta republiky. [HAVRÁNEK, 1998, s. 213] Její majetek byl rozdělen mezi několik institucí, mezi nimiž byla i Univerzita Karlova. Knihovna historického semináře tak získala některé svazky ze zrušeného německého historického semináře. Nezachoval se žádný seznam předávaných knih, a proto je obtížné zjistit, kolik a které knihy získala námi sledovaná knihovna.

Pomoci nám mohou například razítka německé univerzity, která se zachovala na titulních listech jednotlivých knihovních jednotek. V knihách se objevuje několik typů těchto razítek.

První je kulaté razítko s latinským nápisem *Bibliotheca seminarii historici Univ. Prag.*, označuje knihy, které, dle mého názoru, patřily ještě k semináři historie, který se ustanovil na univerzitě v 70. letech před jejím rozdělením na českou a německou část.

³¹ KRANTZ, Albert. *Wandalia. De Wandalorum vera origine, variis gentibus, crebris e patria migrationibus, regnis item, quorum vel auctores vel euersores fuerunt. Cum Indice locupletiss.* Francofurti: Andreas Wechel, 1619. 338 s.

Druhé razítko je oválné, je na něm vyobrazen stojící sv. Václav a u jeho nohou klečící Karel IV. se zakládací listinou univerzity v ruce, a latinský nápis *Sigillum Cancell. Universitatis Prag. Germ.*, tedy vyobrazení původní pečeti Univerzity Karlovy. Tato razítka se objevují na knihách Německé univerzity pořízené za 2. světové války. V roce 1939 totiž došlo k předání starobylých insignií do rukou německé univerzity, která používala i tento vzor. [MÍŠKOVÁ, 2002, s. 67-68]

Třetí razítko je rovněž z válečné doby, je na něm vyobrazena říšská orlice, která ve svých pařátech nese hákový kříž a kolem ní je dokola německý nápis *Deutsche Karls-Universität in Prag. Historisches Seminar.*

Pro knihy pořízené do fondu v tomto období se používalo i další kulaté razítko, na němž je uprostřed vyobrazena Madona s malým Ježíšem na kolenou a kolem nich se rozprostírají univerzitní prostory (viz. obr. č. 3)

Obr. č. 3. Používaná razítka historického semináře Německé univerzity

Knihy z německé univerzity měly podobný osud jako Pekařova knihovna. Po roce 1945 byly pro nedostatek místa převezeny do paláce Kinských, kde zůstaly do roku 1986. Poté byly převezeny do depozitáře v Jenštejně, kde jsou uloženy i v současné době. V elektronickém knihovním systému uživatel nenalezne všechny knihovní jednotky, neboť kvůli chybějícímu lístkovému katalogu i kompletnímu soupisu dodnes nebyly zkatalogizovány.

Fond nacházející se v prostorách paláce Kinských se zapisoval do speciální inventární knihy, který se v současnosti nachází ve správě Historického kabinetu. Do knihy byly zapsány

i knihovní jednotky z německé univerzity, ale rovněž i poválečné přírůstky. V seznamu je celkově zapsáno 21 000 knihovních jednotek, avšak kvůli chybějícímu označení nabytí nevíme, které patřily ke zrušeným seminářům německé univerzity. Některé tituly byly rovněž zapsány do inventární knihy původního fondu, což můžeme zjistit podle poznámky z. něm. univerzity v oddílu způsob nabytí. Je tedy velmi těžké zjistit přesný počet knihovních jednotek, které byly vřazeny do fondu Historického kabinetu.

Ty svazky, jež byly uloženy v paláci Kinských a zkatologizovány, a u kterých bylo možné rozpoznat, že patřily do fondu německé univerzity, získaly v systému ALEPH speciální označení sbírky (název je *Knihovny seminářů Německé univerzity*, viz obr. č. 4). V této sbírce se v roce 2016 nachází 1990 bibliografických záznamů, avšak předpokládáme, že reálné číslo tohoto celku je vyšší kvůli dosud nezpracovaným knihovním jednotkám. Ale můžeme soudit, že se jedná o 3000-4000 knihovních jednotek. Nejstarší exemplář, který se v této sbírce podle systému nachází, byl vydán v roce 1520. Název tohoto díla je *De causa bohemica* a autorem je Paulus Constantinus.³²

1. Zobrazení jednotky	2. Všeobecné inf. (1)	3. Všeobecné inf. (2)	4. Údaje seriálu	5. Úrovně seriálu	6. HOL
Čárový kód:	2552000171	Status jednotky:	01		
Dílčí knihovna:	FF99	Stat.zprac.jedn.:			
Sbírka:	HGERM				
Číslo exempláře:					
Druh dokumentu:	BOOK				
Vazba HOL:	0				
Typ 85X/Č. vazby:	0				
Signatura:	217A				
Druhá signat.:					
Popis:					

Obr. č. 4. Vyobrazení sbírek v systému ALEPH

3.4 Osobní knihovny

V průběhu fungování knihovny historického semináře i pozdějšího Historického kabinetu někteří profesori historie odkázali svou osobní knihovnu do její sbírky. Některé soukromé knihovny byly seminářem rovněž zakoupeny. Dělo se tak spíše v první polovině 20. století, nejnověji přijala knihovna do svého fondu pozůstalost Čestmíra Amorta.³³ Tyto

³² CONSTANTINUS, Paulus. *De causa Bohemica. Vulgo refragari quosdam celeberrimi Constantiensis Concilii sententiae, qua Hussitae damnati sunt, constat. Quare visum est mihi hunc ea de re in lucem edere librum a doctis quibusdam scriptum, quo palam fiat universo orbi, qua ex causa Hussitae damnati sint, et Sanctae Romanae ecclesiae celeberrimique concilii illibata maneat auctoritas.* Moguntiae, 1520.

³³ Čestmír Amort (1922-2013) český historik a pracovník Československé Akademie věd a katedry historie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

sbírky však, na rozdíl od Pekařovy knihovny, nezískaly žádnou zvláštní inventární knihu, a proto je obtížné zjistit jejich rozsah. Knihovní jednotky z osobních knihoven tak lze rozpoznat buď podle vlepeného exlibris, nebo podle vyplněného způsobu nabytí v inventárních knihách.

3.4.1 Josef Fiedler

Žádost o zakoupení soukromé knihovny archiváře a bývalého ředitele státního archivu Josefa Fiedlera³⁴ podali tehdejší ředitelé historického semináře v roce 1922. Ti požadovali na Ministerstvu školství a národní osvěty dotaci ve výši 22 000,- Kčs. Této žádosti bylo vyhověno. Celá knihovna se však do fondu námi sledované knihovny nezařadila, některé svazky získaly Univerzitní knihovna a také knihovna historického semináře v Bratislavě.

Knihy, které byly zařazeny do fondu knihovny historického semináře, byly rovněž zapsány do inventární knihy a bylo jim přiděleno přírůstkové číslo. O které knihy se jednalo, se dozvídáme z této knihy v části poznámání, kde je u jednotlivých knih připsána poznámka *Fiedlerova knihovna*. Do knihovny díky této koupi přibylo přibližně 470 knihovních jednotek. [ARCHIV UK, inv. č. 1207, č. 1700, 1922/23]

Jednalo se především o tituly, které byly vydány buď ve druhé polovině 19. století anebo na začátku století dvacátého. Byly psány především německým jazykem a zabývaly se různými tématy, především ale historií států a pomocnými vědami historickými. S osobní knihovnou Josefa Fiedlera se nezacházelo jako s celkem, a proto byly některé duplicity, zastaralé nebo neprofilové tituly postupem času vyřazovány.

3.4.2 Jaroslav Bidlo

Na příkladu odkazu Jaroslava Bidla si můžeme ukázat, jak se ve 30. letech 20. století postupovalo při odkoupení osobních knihoven. Jaroslav Bidlo byl profesorem východoevropských dějin, ředitelem semináře východoevropských dějin a mezi léty 1915/1916 rovněž děkanem české části Filozofické fakulty. V prosinci 1937 zemřel a od března následujícího roku se tehdejší ředitelé historického semináře snažili získat jeho knihy do vlastnictví knihovny. Pozůstalost byla prohlédnuta odborníkem z univerzitní knihovny, který došel k názoru, že tituly z této knihovny by byly pro knihovnu historického semináře přínosné. V knihovně se nacházelo přibližně 4800 svazků a cena celku byla odhadnuta na 34 950 Kčs. Ředitelé historického semináře posléze podali žádost na Ministerstvo školství a

³⁴ Josef Fiedler (1819-1908) archivář působící ve Státním archivu ve Vídni, člen Královské české společnosti nauk, zabýval se archivnictvím a tvořením edic pramenů.

národní osvěty, které však odkoupení kvůli nedostatku financí zamítlo. [ARCHIV UK, inv. č. 1207, č. 282/2, 1938]

Knihovna historického semináře tak přišla o velmi cenné odborné publikace, které by fond obohatily o tituly věnující se historii, politice i ekonomii zemí východní Evropy. Je velmi pravděpodobné, že knihovna tohoto historika nakonec zůstala v držení rodiny a nebyla v předválečné době odkoupena žádnou knihovnickou institucí.

3.5 Zámecké knihovny

Ve fondu Historického kabinetu se rovněž nacházejí jednotlivé svazky ze zámeckých knihoven. Identifikovat je můžeme pouze podle vlepených exlibris nebo razítek, neboť žádný soupis se nedochoval, ani jsme při rozebírání fondu nenarazili na vyplněný způsob nabytí v inventárních knihách. Při analýze nám napomáhá rovněž fakt, že na těchto knihovnických jednotkách se objevují razítka, které se v knihovně historického semináře začaly používat po 2. světové válce.

Tyto tituly byly knihovnou získány pravděpodobně po zestátnění památek, které se událo v druhé polovině 40. let a na počátku 50. let s přispěním Národní kulturní komise. Tato instituce měla na starosti přenést do státního vlastnictví nejen větší objekty (zámky, domy nebo bytové jednotky), ale také jejich vybavení, mezi které se řadily i knihovny a knihy. Některé z knihoven byly ponechány vcelku na svém původním místě, když tvořily ucelený celek, další knihy si rozdělily Univerzitní knihovna, Národní muzeum nebo Náprstkovo muzeum, a ostatní byly přiděleny jiným institucím. [UHLÍKOVÁ, 2004, s. 80]

Tímto způsobem získala tedy knihovna historického semináře některé velmi cenné svazky, především v podobě starých tisků. Konkrétní tituly budeme rozebírat v následných kapitolách o starých tiscích a exlibris.

3.6 Katedry KSČ A KSSS

Jak již bylo uvedeno, katedry KSČ a KSSS byly ustanoveny v 50. letech 20. století. Tyto katedry měly svůj zvláštní knižní fond, jehož část se zachovala v Historickém kabinetu, kam byla postupně vřazena. Tyto knihy lze rozpoznat podle prefixu přírůstkového čísla, který měly odlišný od původního fondu. Původní fond se totiž zapisoval pomocí prefixu H- a za ním poté následovalo přírůstkové číslo. Tituly z těchto kateder měly prefix KSČ- nebo KSSS. Dalším ukazatelem bylo rovněž razítko, které se však neorazilo do všech knih (viz obr. č. 5)

FILOSOFICKO-HISTORICKÁ FAKULTA
KARLOVY UNIVERZITY V PRAZE
katedra dějin KSČ

188² - 6241 / 55

Obr. č. 5. Ukázka razítka z knihovního fondu katedry KSČ i s přírůstkovým číslem

Zachovaly se rovněž inventární knihy těchto kateder, i když jejich vedení je chaotické, nebylo zapisováno chronologicky. V počátcích měla každá katedra vedena vlastní inventární knihu, poté se tyto knihy spojily v jednu.

První zápisy přírůstkových čísel Katedry KSČ pocházejí z roku 1953, kdy došlo k velmi malému přírůstku, bylo zapsáno pouze 27 knihovních jednotek. Situace se zlepšila v dalších letech. V roce 1954 bylo do fondu vřazeno 121 knih, o roku později již 894. Publikace se v převážné většině věnovaly marxisticko-leninské ideologii a byly psány českým nebo ruským jazykem.

Inventární kniha s přírůstkovými čísly pro Katedru KS SSSR byl veden od roku 1954. I zde byl přírůstek v prvním roce nízký, ale vyšší než v případě Katedry KSČ. Bylo zapsáno 117 knihovních jednotek. Roční přírůstek se pohyboval kolem 200 – 250 svazků. Autoři a jejich tituly, které byly zakoupeny, se rovněž ve velké míře věnovaly komunismu. Obecně však můžeme říct, že Katedra KS SSSR zakupovalo větší množství zahraničních publikací než Katedra KSČ.

Velmi pravděpodobně tyto katedry nedostávaly tak velké množství knih darem, neboť v přírůstkových seznamech jsou psány čísla středisek, ze kterých byly tituly pořizovány.

Velké množství knih těchto kateder bylo vyřazeno v roce 1975 a posléze v 90. letech, kdy došlo k velké obsahové prověrce neprofilových a zastaralých knihovních jednotek.

4. Přírůstkové seznamy

Přírůstky Historického kabinetu byly od jeho počátku pouze zapisovány do tištěných inventárních knih, od roku 2010 jsou nové přírůstky vedeny i v elektronické podobě. Tyto soupisy jsou uloženy v SVI, které rovněž jednotlivá přírůstková čísla knihovním jednotkám přiděluje. Část nových knihovních jednotek, především darů, zpracovávají knihovnice Historického kabinetu samy. Pracovnice SVI jim vyčlenění několik desítek volných přírůstkových čísel, které po vyplnění začlenění do přírůstkových seznamů. Přírůstková čísla jsou jedinečná, nepřenositelná a jejich účelem je trvalá identifikace dokumentů.

Inventární knihy v tištěné podobě, i přes vedené přírůstkové seznamy v elektronické formě, zůstaly v Historickém kabinetu zachovány kvůli jednodušší orientaci při budoucím hledání případných ztrát nebo jiných problémových knihovních jednotek. V současné době Historický kabinet využívá již 22. inventární knihu, kam se zapisují přírůstková čísla.

Z inventárních knih lze zjistit, kolik knih bylo ročně zapsáno a zároveň i vyřazeno, neboť se do nich po odpisu knihy, k příslušnému řádku, orazilo razítko s nápisem *viz seznam úbytků*, které obsahuje i rok odpisu.

Tato kapitola je členěna chronologicky podle desetiletí, pouze na začátku podle historických událostí, které ovlivnily chod knihovny.

4.1 Přírůstky do 50. let 20. století

Zpočátku byly inventární knihy vedeny tím způsobem, že se zapisovala přírůstková čísla bez označení roku, kdy byly do fondu získány. Takto jsou vedeny knihy s přírůstkovými čísly 1-12889, 12900-19369, 19370-26500 a 40000-40795. Přírůstková čísla 26501-50120 byla vyhrazena knihovním jednotkám, které byly uloženy v paláci Kinských, a byla zapsána do speciální inventární knihy.

Podoba přírůstkového čísla tedy dříve vypadala tak, že nejdříve obsahovala prefix H- a poté následovalo samotné číslo, čili například H-12435. Od 50. let se do zápisu přírůstkového čísla začal rovněž psát rok, kdy byla kniha včleněna do fondu. Zápis přírůstkového čísla od té doby vypadal například následovně: H-51/123.³⁵ První číslo označovalo rok nabytí ve zkrácené podobě, číslo za lomítkem je přírůstkové. Tento způsob zápisu se změnil po roce 2000, odkdy se zapisuje celý rok vřazení do fondu, tedy kupříkladu H-2015/0132.

³⁵ Tento příklad znamená, že se jedná o 123. přírůstek v roce 1951.

Tyto první inventární knihy obsahují základní informace o exempláři – nejen přírůstkové číslo, název knihovní jednotky, jejího autora, rok vydání a rok získání knihy do fondu. Obsahují ale také cenu v rakouské měně, počet kusů, které byly do fondu začleněny, jejich způsob nabytí a další různé poznámky, které jsou důležité pro analýzu fondu.

Díky existenci původní inventární knihy z doby, kdy knihovna historického semináře sídlila v Klementinu, je možné zahrnout do analýzy i fond z konce 19. století.

Počet přírůstků se v jednotlivých letech lišil, stoupal i klesal (viz tabulka č. 2). Přírůstková čísla nebyla na počátku fungování knihovny přidělována každé knihovní jednotce zvlášť, nerozpoznávalo se, zda se jednalo o 1. či jiný díl, pouze v kolonce počet kusů se zapsalo, kolik knihovních jednotek bylo k jednomu přírůstkovému číslu přiděleno. Proto tabulka č. 2 ukazuje, kolik fyzických kusů bylo do fondu vřazeno, nevystihuje počet titulů.

Roky přírůstků	Počet přírůstků (v kusech)
1882-1890	461
1891-1899	1412
1900-1909	2574
1910-1920	3771
1921-1930	7881
1931-1938	2904
1939-1945	359
1945-1949	12072

Tabulka č. 2 Počet přírůstků mezi roky 1882-1949

4.1.1 Přírůstky do roku 1918

První knihy, které byly obstarány pro potřeby výuky v semináři, byly povětšinou kroniky zabývající se životem národů i osobností. Proto mezi prvními byla zakoupena kronika benediktinského mnicha Widukinda, který pojednával o vládě významných raně středověkých panovníků.³⁶ Byla pořízena i kronika Paula Diacona, jenž se zabýval historií středověkého kmene Langobardů.³⁷

Byly opatřeny rovněž edice, ve kterých byly vydány různé středověké i novověké listiny nebo listy, ke kterým byl nelehký přístup, protože pouze některé byly dostupné k badatelské činnosti v archivech. Proto historický seminář zakoupil i *Regesta* (soubor listin ve zkrácené podobě) z různých období českých dějin. Vyučující i studenti historie pak prostřednictvím nich mohli zkoumat danou problematiku rovněž pomocí primárních pramenů.

³⁶ KÖPKE, Rudolf. *Widukind von Korvei: ein Beitrag zur Kritik der Geschichtschreiber des zehnten Jahrhunderts*. Berlin: E.S. Mittler und Sohn, 1867.

³⁷ JACOBI, Reinhard Friedrich. *Die Quellen der Langobardengeschichte des Paulus Diaconus: ein Beitrag zur Geschichte deutscher Historiographie*. Halle: Max Niemeyer, 1877.

V inventárních knihách se často objevuje poznámka o akvizici darem. Knihy darovali nejen profesoři, kteří byli zainteresovaní ve výuce historického semináře, ale i různé společnosti a instituce.

Knihy, které byly do fondu vřazeny, se ve velké míře věnovaly historickým tématům. Jazykem jednotlivých titulů byla na konci 19. století převážně němčina, což bylo v tomto období poměrně obvyklé. I čeští akademici publikovali své práce spíše v německém než českém jazyce. Bylo to ve velké míře kvůli tomu, že němčina byla obecně známým jazykem, zatímco čeština spíše lokálním. První česky psaný titul byl do fondu zakoupen až v roce 1892, tedy deset let od počátku fungování knihovny. Bylo obstaráno třetí vydání díla Františka Palackého s názvem *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*.³⁸

Od počátku 20. století se ve fondu začala objevovat nejen čeština, ale i jiné jazyky, například francouzština, maďarština nebo slovenština. Angličtina se začala více objevovat až ve 30. letech 20. století.

V prvních letech fungování knihovny docházelo pouze k pozvolnému nárůstu fondu. Bylo to především kvůli tomu, že knihovna měla společný rozpočet s historickým seminářem, a tento rozpočet nebyl natolik vysoký, aby bylo možno nakupovat velké množství knih.³⁹ Navíc cena těchto knihovních jednotek nebyla nízká, v průměru se pohybovala kolem 10,- rakouských korun. Pro představu: roční plat učitele se v té době pohyboval kolem 1 200,- korun, takže se dá říci, že knihy byly poměrně drahou záležitostí. [VOŠAHLÍKOVÁ, 1996, s. 178]

Dary začala knihovna získávat až od 90. let 19. století, konkrétně první dar věnovala do fondu knihovny v roce 1895 *Královská česká společnost nauk*. Jednalo se o edici 3. a 4. dílu *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, které byly vydány mezi léty 1890 a 1892.⁴⁰ Knihy, které nebyly zakoupeny knihovnou, ale byly darovány různými osobami i institucemi, tvořily od konce 19. století podstatnou část nově vzniklého fondu. Podobně získávala knihy do svého fondu i na počátku 20. století, ale z poznámek je rovněž znát, že rozpočet pro knihovnu byl rozšířen, neboť počet knih vřazených do fondu stoupl na dvojnásobek.

První světová válka, která trvala od roku 1914 do 1918, velmi zasáhla akademické prostředí. Někteří z učitelů i studentů z jednotlivých fakultách Karlo-Ferdinandovy univerzity narukovali do armády a tím došlo k velkému úbytku v řadách studujících i vyučujících. Navíc byl kvůli válečným nákladům snížen rozpočet jednotlivých seminářů. Tato situace tedy

³⁸ PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*. V Praze: Bursík & Kohout, 1894.

³⁹ Z rozpočtu se platily především platy akademiků, nebo jejich zahraniční cesty, proto byl nákup knih upozaděn.

⁴⁰ EMLER, Josef. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*. Pragae: Grégr, 1890-1892.

ovlivnila i nákup knih knihovny historického semináře. I přesto bylo ve válečných letech vřazeno do fondu 1043 knihovních jednotek, nejvíce v roce 1914 a 1915, z toho přibližně 40% bylo darováno.

4.1.2 Přírůstky do roku 1938

Poválečná situace změnila pohled na dosavadní fungování knihoven. V roce 1919 byl vydán knihovní zákon č. 430/1919 Sb. *O veřejných knihovnách obecných* a také se změnil dozor nad knihovnami, které převzalo Ministerstvo školství a národní osvěty. Jak již bylo naznačeno v kapitole o knihovně a knihovnicích, knihovna historického semináře s tímto ministerstvem často spolupracovala kvůli nákupu i výměně knih.

Ve 20. letech došlo k velkému nárůstu fondu knihovny historického semináře. Dělo se tak díky nákupům, darům, ale také po odkoupení některých knihovních pozůstalostí významných akademiků. Například byla zakoupena knihovna Josefa Fiedlera, o čemž jsme se zmiňovali v kapitole o sbírkách Historického kabinetu.

Z poznámek u jednotlivých titulů se můžeme i dozvědět to, z kterého knihkupectví nebo od které instituce byl konkrétní svazek zakoupen. V inventární knize se tak častěji objevuje název Polska akademii umiejętności (Polská Akademie věd sídlící od roku 1872 v Krakově), od které knihovna pořizovala především knihy v polském jazyce a zabývající se historickým Polskem. Podobně se objednávaly knihy i od Jugoslavijské Akademie (tehdejší Akademie věd Jugoslávie sídlící od roku 1872 v Záhřebu), která vydávala publikace týkající se jihoslovanských států.

Oblíbeným pražským nakladatelem byl knihtiskař František Topič⁴¹ (tento vydavatel měl po Praze několik knihkupectví, odkud knihovna historického semináře knihy odebírala), nebo knihkupec a vydavatel František Řivnáč⁴² (jeho knihkupectví zaměstnávalo dokonce 27 lidí, mezi jeho neznámější vydaná díla patří edice *Dějepis města Prahy* od V. V. Tomka nebo *Průvodce po Království českém*, jehož autorem je F. A. Borovský). Mezi často využívaná nakladatelství patřila rovněž Plajma působící od 20. let v Praze a sídlící v Ječné ulici na čísle 32. Ale knihovna nakupovala i v zahraničních nakladatelstvích, například v Napredau v Bělehradě, nebo u Waltera Biedermana v německé Jeně.

Druhá polovina 30. let byla opět ovlivněna předválečnou situací. Nejvíce knihovních jednotek bylo do fondu zařazeno do roku 1935. Analýzu fondu však stěžuje rovněž ten fakt,

⁴¹ František Topič (1858-1941) pražský nakladatel, tiskař a vydavatel, představitel knižní kultury.

⁴² František Řivnáč (1807-1888) pražský nakladatel a knihkupec.

že od roku 1938 se přestal psát rok vřazení knihovní jednotky. Proto je těžké rozeznat, kdy byla jaká kniha vřazena, a čísla v tabulce č. 2 nejsou úplně přesná, spíše orientační.

4.1.3 Přírůstky ve válečných letech 1939 – 1945

Válečné roky byly v inventární knize ohraničeny posledním zápisem s datem vřazení knih v roce 1939 a prvním zápisem, kdy byla ve způsobu nabytí zapsána německá univerzita. Jak již bylo řečeno v kapitole o sbírkách Historického kabinetu, ke zrušení německé univerzity došlo poměrně brzy po válce, a proto toto ohraničení je nejlogičtější. Během 2. světové války byla univerzita zavřena, a s ní i historický seminář a jeho knihovna. Je ale možné, že knihovna přijímala alespoň dary. Napovídá tomu ten fakt, že do fondu byly vřazeny knihovní jednotky, které knihovně věnoval profesor Niederle,⁴³ jenž zemřel v roce 1944. Proto buď je knihovna přijala ještě v roce 1944 před smrtí zmíněného profesora, anebo je knihovně věnovali jeho příbuzní po válce.⁴⁴

4.1.4 Přírůstky do roku 1950

Po druhé světové válce došlo ke vřazení velkého počtu knihovních jednotek, do fondu byly přidány knihy ze zrušené německé univerzity nebo zámeckých knihoven. Rovněž začala knihovna historického semináře využívat více výměny s ostatními institucemi. Tak se do fondu například dostaly knihy z amerického pomocného programu *American Relief*.⁴⁵

Až do roku 1948 se politická situace až tolik nepromítala na složení fondu knihovny. I přesto, že v červenci 1945 byla vyhlášena prozatímní regulace knižního trhu, kdy byly kvůli nedostatku papíru vydávány pouze důležité knihy, knihovna historického semináře nakupovala ve velké míře spíše literaturu, která se zabývala aktuálními tématy, především druhou světovou válkou. Rovněž se, podle přírůstkových seznamů, dokupovaly tituly vydané na konci 30. let, které nebylo možné před válkou zakoupit kvůli sníženému rozpočtu.

4.2 Přírůstky 1950 – 1959

Od počátku 50. let se, jak již bylo naznačeno, v knihovně historického semináře změnil způsob zápisu přírůstkových čísel do inventárních knih. Zapisování bylo omezeno

⁴³ Lubor Niederle (1865-1944) český slavista, antropolog, zakladatel moderní archeologie v Čechách.

⁴⁴ Tato skutečnost je pouhou domněnkou, kvůli nejistým datům v inventární knize, kde není jasně napsáno, kdy byly knihy přijaty do fondu.

⁴⁵ *American Relief* byl program vedený Spojenými státy Americkými mezi roky 1943-1947. Pomáhal evropským zemím, které byly poškozeny 2. světovou válkou v různých oblastech. Jednou z nich byla také pomoc kulturní, Spojené státy poslaly těmto zemím několik stovek odborných publikací. Na tomto programu se například podílel i časopis LIFE. [SEYMOUR, 1947]

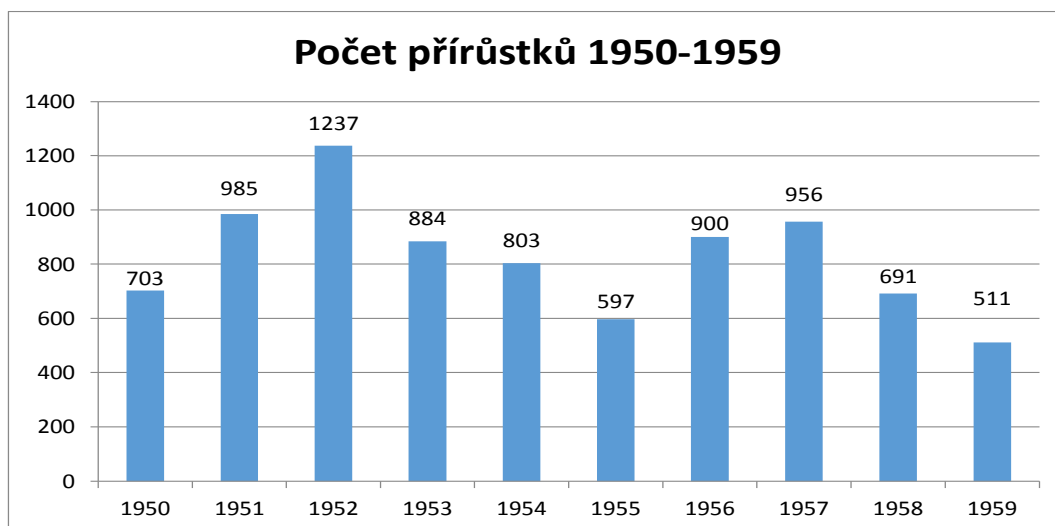
rokem, kdy byly knihy zařazeny do fondu. Vždy, když byl zapsán poslední přírůstek po daný rok, na nové straně byl započat rok nový, který vždy začínal číslem 1. Pro toto období se využily celkově tři knihy, první pro roky 1950-1952, poté následovaly roky 1953-1957 a 1957-1959.

Obecně bylo toto období plné politických i společenských změn, které se začaly dít od roku 1948. I knihovny zde hrály svou roli. Podle Jiřího Cejпка začaly knihovny stranit vědecké pravdě a myšlenkám socialismu a komunismu [CEJPEK, 1965, s. 14] Rovněž měly pracovat podle vzoru knihoven sovětských, které bojovaly svou prací za mír, výstavbu komunismu a propagaci ideologické a výchovné práce. [ŠATAVOVÁ, 2012, s. 31]

V 50. letech se objevila cenzura, byly vydány seznamy literatury, která měla být odstraněna z knihoven, došlo k tzv. očištění knižního fondu. Tato situace se dotkla i fondu knihovny historického semináře. Byla rovněž vydána směrnice pro vydavatelskou činnost. Přednost při vydávání měla taková literatura, která se zabývala marxisticko-leninskou teorií, poté byly tištěny nové učebnice, technická literatura podporující plnění pětiletého plánu a dále sovětské vědecké a odborné publikace. [ŠIMEČEK, 2014, s. 326]

V roce 1952 byl rovněž omezen dovoz zahraniční literatury, především té západní, což se v přírůstkových seznamech knihovny historického semináře rovněž odrazilo. Ze zahraničních knih, které byly přijaty do fondu, začaly převládat ty, které byly vydány na území tzv. Východního bloku.

Od padesátých let se přestaly zapisovat do inventárních knih knihovny historického semináře pravidelné poznámky o tom, zda byla knihovní jednotka koupena, výměnou nebo darem, proto je od této doby ztížená analýza fondu. Pomoci nám mohou buď vlastnická razítka, různá věnování nebo jiné pomocné znaky, které však nejsou v knihovně podrobně zmapovány, a naráží se na ně náhodně.

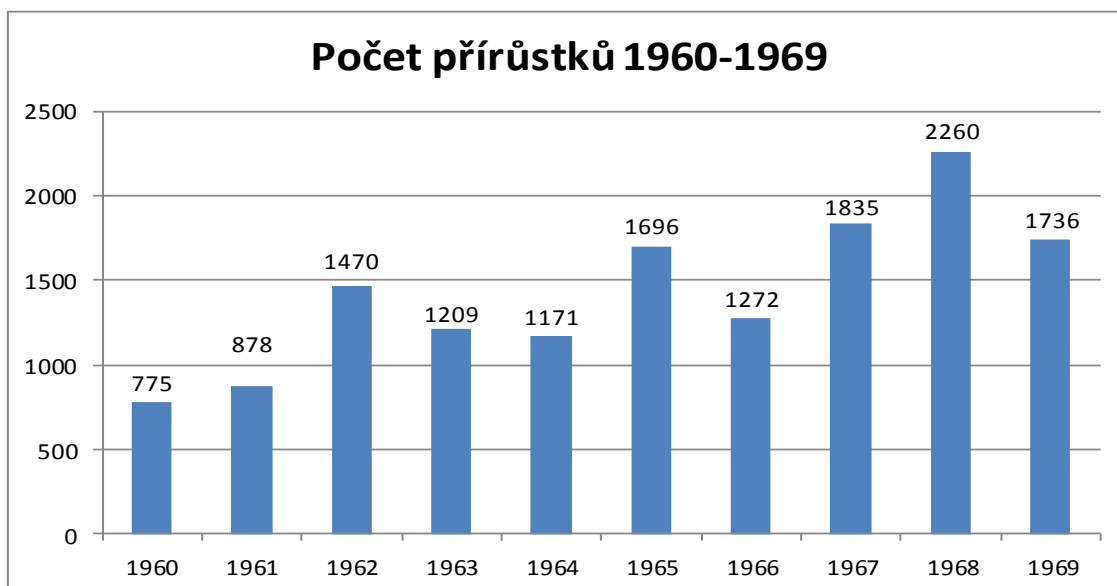
Graf č. 2 Přírůstky 1950 – 1959

Jak je vidno z grafu č. 2, přírůstek nebyl v 50. letech příliš vysoký, měl spíše klesající tendenci. Do fondu byla vřazena literatura zabývající se různými tématy, uvedme například *30 let sovětské psychologie* od B. M. Těplova, *Atlas istorii SSSR* nebo *Mzda, cena a zisk* od Karla Marxe. Tedy se ve velkém množství zapisovala sovětská literatura, knihy zabývající se výkladem dějin podle komunistické ideologie, nebo byla doplněna díla důležitých osobností marxismu-leninismu: V. I. Lenina, Karla Marxe, Friedricha Engelse nebo J. V. Stalina.

4.3 Přírůstky 1960 – 1969

Přírůstkové seznamy pro knihy psané v první polovině 60. let (1960-1964) byly vedeny ve dvou inventárních knihách a přírůstková čísla na sebe chronologicky nenavazovala. Stalo se tak kvůli knihovnímu zákonu č. 53/1959 Sb., který vešel v platnost na konci roku 1959. Ten nahrazoval zákon z roku 1919, a nařizoval, aby přírůstkové seznamy byly od té doby vedeny pro celou fakultu dohromady. [ČESKOSLOVENSKO, 1959]

Od této skutečnosti se naštěstí brzy ustoupilo, proto byly inventární knihy od roku 1962 vedeny pro Historický kabinet opět samostatně a správně chronologicky.

Graf č. 3 Počet přírůstků 1960 – 1969

Přírůstek v 60. letech byl nejvyšší v dosavadním fungování knihovny. Velkou měrou se na tom podílely nově vzniklé katedry KSC a KSSS, z jejichž rozpočtu byly zakoupeny některé knihovní jednotky, které byly zařazeny do fondu. Knihovna historického semináře tedy sloužila pro více kateder.

V roce 1960 došlo také k velké revizi dosavadního fondu. Bylo vyřazeno velké množství titulů, knihovníci a členové kateder se při obsahové prověrce zaměřili především na témata, která nebyla vhodná pro oficiální ideologii. Bylo vyřazeno poměrně velké množství knih z německé univerzity, ale také přírůstky, které byly zařazeny mezi léty 1945-1948.

I přesto, že toto období ve své druhé polovině znamenalo uvolnění poměrů v politickém i kulturním životě a k určitému sblížení mezi Východem a Západem, chod knihovny to příliš neovlivnilo. Ve fondu se začalo objevovat více titulů, které byly angličtině, a zabývaly se například politikou nebo ekonomickou Spojených států amerických. Podle inventárních knih se nejvíce „západních“ autorů vložilo do fondu v roce 1968. Stále ale spíše pokračoval trend z předcházejících let, kdy byli prosazováni prosovější autoři a prokomunistická témata. Můžeme jmenovat například monografii *Květen 1945 ve středních Čechách* od Marie Durmanové, nebo studii *Příspěvky k dějinám třídních bojů*, která byla vydána v edici Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et historica.

Právě seriály nebo sborníky hrály v 60. letech důležitou funkci při tvoření fondu Historického kabinetu. Nakupovaly se ve velkém množství, někdy po dvou či třech exemplářích.

Ve fondu se objevily i seriály vydávané již delší dobu, například *Československý časopis historický* (1949-), který se do roku 1949 nazýval *Český časopis historický* (1895-1949), a ve kterém publikovali přední čeští historici. Také se do fondu zařazeny poměrně nově vydávané seriály, například *Archeologické rozhledy* (1949-), *Przeгляд zachodni* (1945-), *Nová mysl: revue socialistického humanismu* (1947-1989), *Narody Azii i Afriki* (1961-1990), *Voprosy istorii* (1945-), *Prepodavanije istorii v škole* (1946-) anebo *Vestnik Moskovskogo universiteta. Ser. 8, Istorija* (1960-). Některé z těchto seriálů jsou vydávány a odebírány Historickým kabinetem dodnes.

4.4 Přírůstky 1970 – 1979

V 70. letech 20. století byla opět nastolena cenzura a kontrola nad přístupem k literatuře, která se objevila i v Historickém kabinetu. Podle opatření děkana č. 1172/3 z roku 1972 měla být vyřazena díla autorů, která se neshodovala s tehdejší politikou. Rovněž knihy autorů, kteří emigrovali nebo museli opustit vysokou školu pro jakýkoliv jiný důvod, byly vyřazeny z běžného fondu. [ČERNÝ, 2009, s. 20-22] Tyto knihovní jednotky nebyly vyřazeny natrvalo, avšak byly vedeny ve zvláštním režimu. Zkoumat tato díla bylo možné pouze k studijním účelům a na základě písemného doporučení členů příslušné katedry.

Soupis literatury s historickou tematikou byl zachován v Historickém kabinetu dodnes v sešitě s nápisem *Prohibita*. V tomto seznamu je celkově zapsáno 358 titulů. Můžeme zde nalézt díla bývalých československých prezidentů Tomáše Garrigue Masaryka⁴⁶ a Edvarda Beneše,⁴⁷ dále publikace známého českého medievalisty, který emigroval do Basileje, Františka Grause. Dále byl například vyřazen signatář Charty 77 historik Milan Machovec,⁴⁸ historik Josef Pekař anebo filozof Ivan Sviták.⁴⁹

Obecně můžeme říct, že byla vyřazena literatura, která se zabývala 2. světovou válkou, křesťanskou problematikou, nebo jinými látkami, které nebyly uznány za vhodné (například sexualitou). Avšak komunistickému režimu rovněž vadila témata, která řešila otázku marxismu, vědeckého komunismu nebo politických teorií předtím, než byla schválena oficiální ideologie.⁵⁰

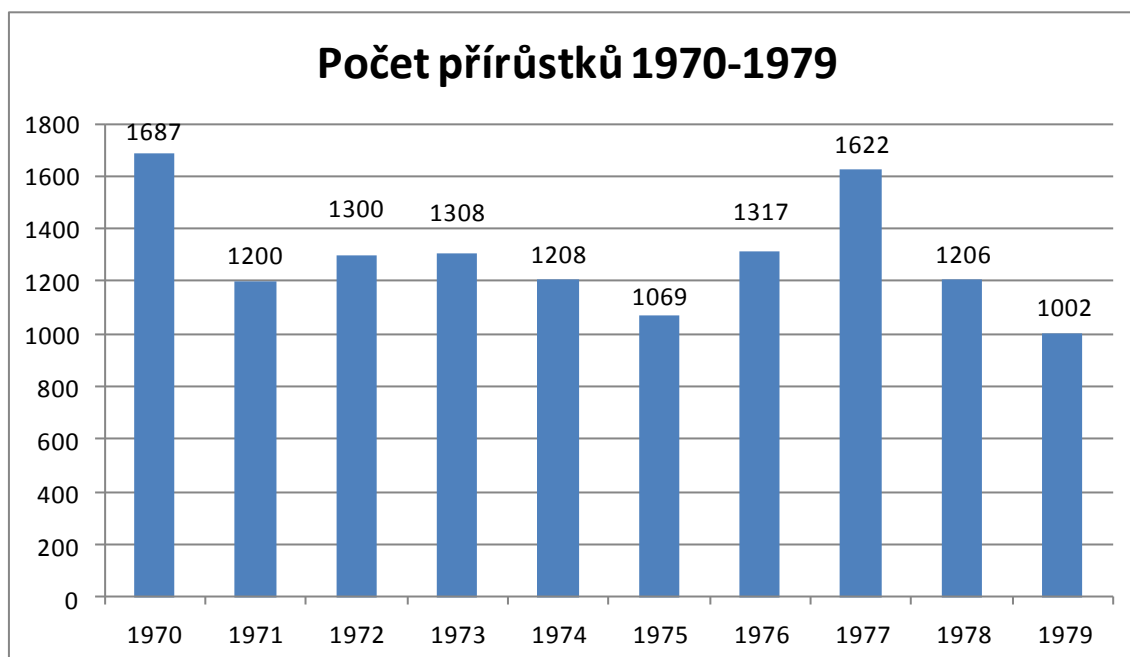
⁴⁶ Tomáš Garrigue Masaryk (1850-1937) politik, filozof, pedagog a 1. prezident Československé republiky.

⁴⁷ Edvard Beneš (1884-1948) filozof, pedagog, prezident Československé republiky mezi léty 1935-1938, 1945-1948.

⁴⁸ Milan Machovec (1925-2003) český filozof, profesor dialektického materialismu a marxismu-leninismu, po roce 1970 byl vyhozen z Univerzity Karlovy a živil se jako varhaník v kostele.

⁴⁹ Ivan Sviták (1925-1994) český filozof a kritik, zaměřoval se na historii filozofického myšlení. Po srpnu 1968 emigroval do Rakouska.

⁵⁰ Vyřazen byl například FEILING, Keith. *The life of Neville Chamberlain*. London: Macmillan, 1947; DIAZ, José Ramos. *Tři roky boje: za lidovou frontu, za svobodu, za samostatnost Španělska*. Překlad Libuše

Graf č. 4 Počet přírůstků 1970 – 1979

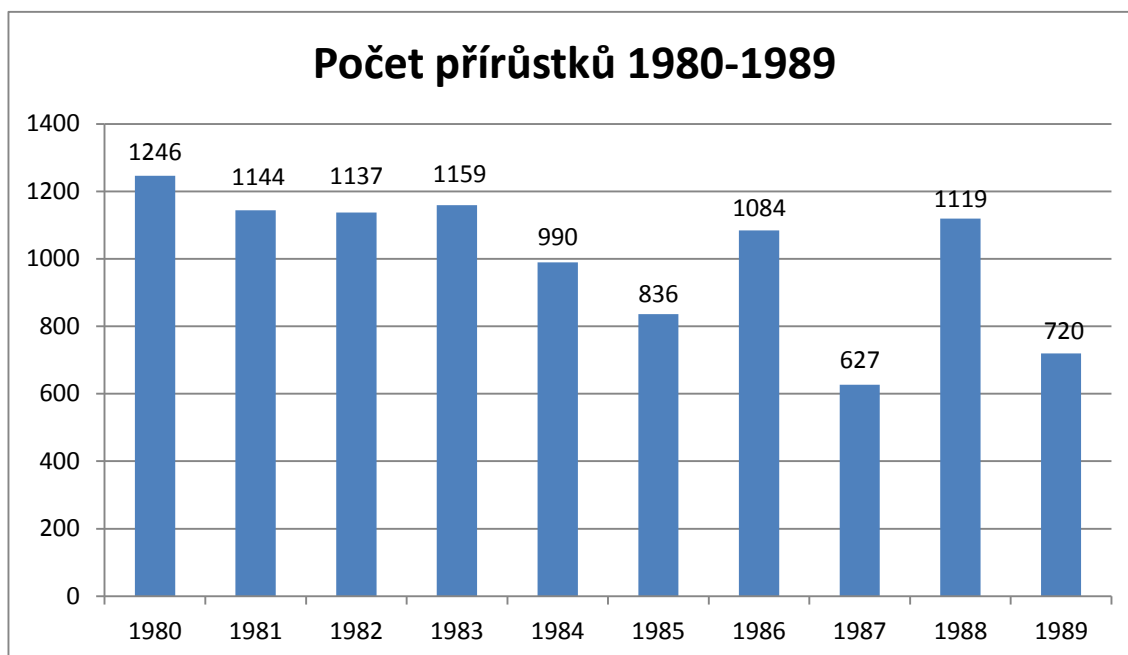
Co se týče nových přírůstků (viz graf č. 4), v 70. letech se pokračovalo v získávání takových titulů a autorů, kteří odpovídali tehdejšímu režimu. Do knihovny byly začleněny knihovní jednotky psané především v češtině, dále pak v ruštině, slovenštině a němčině. Jazyk anglický a francouzský se v přírůstkových seznamech rovněž objevuje, ale přibližně v 10%.

4.5 Přírůstky 1980 – 1989

Jak již bylo naznačeno výše, v komunistické době došlo k vyřazování literatury, kterou napsali autoři, kteří emigrovali nebo se jiným způsobem provinili proti režimu, anebo se díla zabývala nevhodnou tematikou. [ČUMPL, 2006] Historický kabinet sloužil jako místo, kam se tyto nevhodné tituly z různých knihoven Filozofické fakulty odevzdávaly a uchovávaly.

Na počátku roku 1989 došlo k uvolnění poměrů a tyto zakázané tituly byly navráceny zpět do jednotlivých fondů. Knihovna etnografie tak získala zpět 36 svazků, knihovna dějin umění 37 svazků, knihovna divadelní a filmové vědy 110 knihovních jednotek a knihovna hudební vědy 17 svazků. Výnosem Ministerstva kultury č. 3420/1989 rovněž bylo umožněno opět půjčovat některé autory, například Josefa Pekaře nebo Milana Machovce.

Prokopová. 1. aut. vyd. [Praha]: Státní nakladatelství politické literatury, 1953; KREIBICH, Karel. *Druhá světová válka*. V Brně: Rovnost, 1950; NEULS, Jindřich a Miroslav DVOŘÁK. *Co se skrývalo za zdi klášterů*. I. vydání. V Praze: Ministerstvo informací a osvěty, 1950.

Graf č. 5 Počet přírůstků 1980 – 1989

Zatímco v 70. letech se přírůstek Historického kabinetu pohyboval nad tisícem knihovních jednotek za rok, v následujícím desetiletí kolísal. Nemůžeme přímo říct, zda za to mohla politická situace a pozvolný konec komunistické éry (ze vzpomínek knihovnice, která působila na konci 80. let na Filozofické fakultě, neměly tyto poměry na chod knihovny vliv, pouze se omezil počet studentů, kteří knihovnu využívali). [MALÝ, 2013, s. 121]

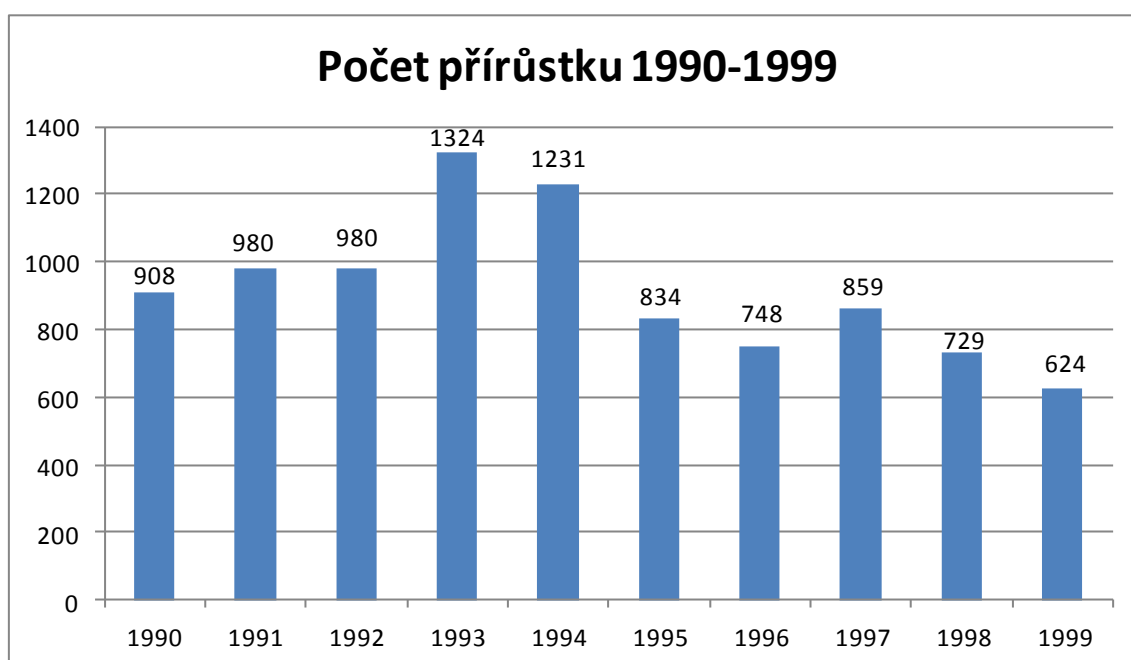
Spíše bychom toto kolísání počtu přírůstků srovnávali s rozpočtem, který se mohl v jednotlivých letech lišit, a proto nebylo možné vynaložit velké množství prostředků na nákup knih. Možné rovněž je, že došlo k přerušení výměny s ostatními knihovnickými a informačními institucemi, ke kterému jistě v 60. a 70. letech 20. století docházelo. Tomu napovídá i skladba nových přírůstků, například v roce 1985, kdy byl přírůstek nižší, se v seznamu příliš neobjevují knihy z produkce autorů tzv. Východního bloku. Podobná situace byla i v roce 1987, kdy se tituly v jiném než českém jazyce objevily výjimečně.

4.6 Přírůstky 1990 – 1999

V 90. letech došlo k velké politické i společenské změně v tehdejším Československu. Došlo také k liberalizaci knižního trhu, který se velmi rozšířil. Vznikla nová nakladatelství a do knižní produkce se dostala také donedávna zakázaná západní a exilová produkce. Český trh se v 90. letech rovněž napojil na ten celoevropský i celosvětový. Tato situace se odrazila i při stavbě fondu Historického kabinetu v tomto desetiletí.

Od roku 1990 došlo k několika větším obsahovým prověrkám knihovního fondu Historického kabinetu. Odborní pracovníci ústavu světových a českých dějin společně s knihovnicemi tehdy vyřadily 5000–7000 knihovních jednotek. Jednalo se především o zastaralou, neprofilovou nebo duplicitní literaturu. [VEČEROVÁ, 2005, s. 3]

V tomto období přírůstek Historického kabinetu oproti předchozím obdobím klesl (viz graf č. 7). Tuto skutečnost si můžeme vysvětlit především tak, že Historický kabinet přestal provádět výměnu s knihovnami a institucemi z tzv. Východního bloku, a bylo pro tuto knihovnu těžké získat nové partnery pro výměnu. Mohlo to být rovněž tím, že v roce 1995 byla knihovna prohlášena za samostatné pracoviště a získala svůj vlastní, nejspíše omezenější, rozpočet.

Graf č. 6 Počet přírůstků 1990 – 1999

Z přírůstkových seznamů je však zřejmé, že na počátku 90. let se ve velké míře začala nakupovat odborná literatura autorů z Velké Británie, Spojených států Amerických a bývalého západního Německa. Nakupovaly se nejen nově vydané tituly, ale i knihy, které byly sepsány již v 50. či 60. letech, ale bylo nepřístupné a zakázané je pořídit.

Do fondu se tak vřadil například titul *Soviet foreign policy after Stalin* od D. J. Dallina, který vyšel již v roce 1961. Avšak i knihy z bývalé sovětské produkce byly nadále nakupovány, byť ve velmi omezené míře. Kupovaly se především seriály, které Historický kabinet odebíral po celou komunistickou éru, jako například již zmíněné *Voprosy istorii*, nebo *Istorija SSSR*.

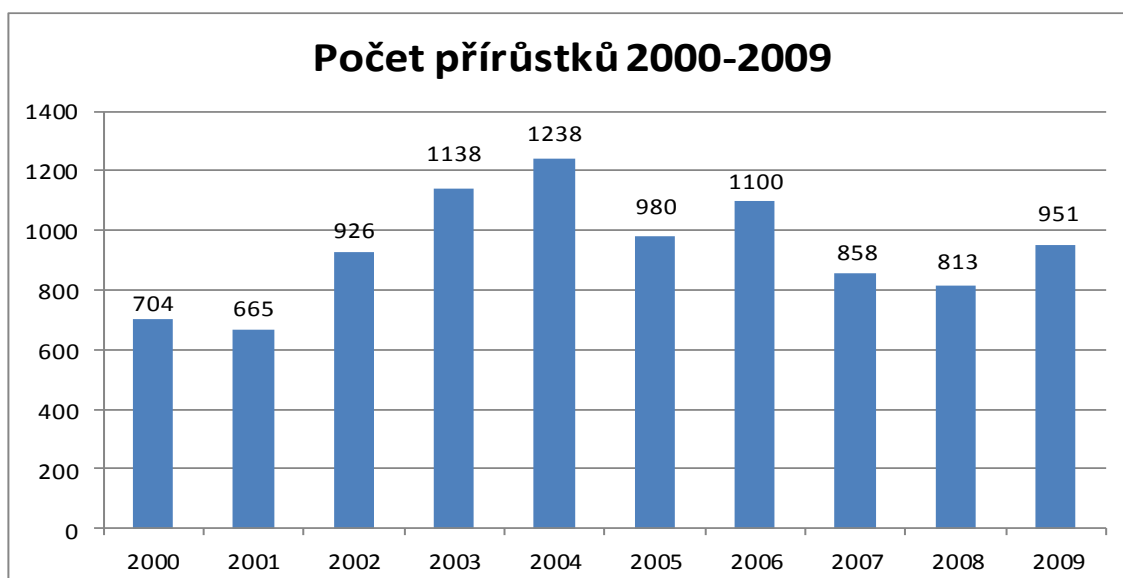
Ve fondu se také nově ve velké míře objevila literární historie, vzpomínky na určitá období, ať to byl nedávno skončený komunistický režim, či druhá světová válka. Jmenujme například *Deset pražských dní* od prvního českého prezidenta Václava Havla či *Generál nebe*, ve které vzpomínal československý bojový letec generál František Peřina na letecké bitvy 2. světové války.

4.7 Přírůstky 2000 – 2009

Počátek nového tisíciletí nepřinesl podstatnou změnu ve správě a chodu Historického kabinetu. Knihy byly získávány prostřednictvím vlastních finančních prostředků knihovny, dále výměnou, darem, ale také z grantových a vědeckovýzkumných prostředků.

Grantové knihy se nejvíce objednávaly ze zahraničí a jejich cena byla vyšší než knih české produkce. Proto byl fond obohacen o tituly, které by si knihovna ze svého vlastního rozpočtu nemohla v takové míře dovolit. V největší míře se objevily tituly vydané ve Velké Británii, Francii, Německu, Spojených státech amerických, ale také v Polsku.

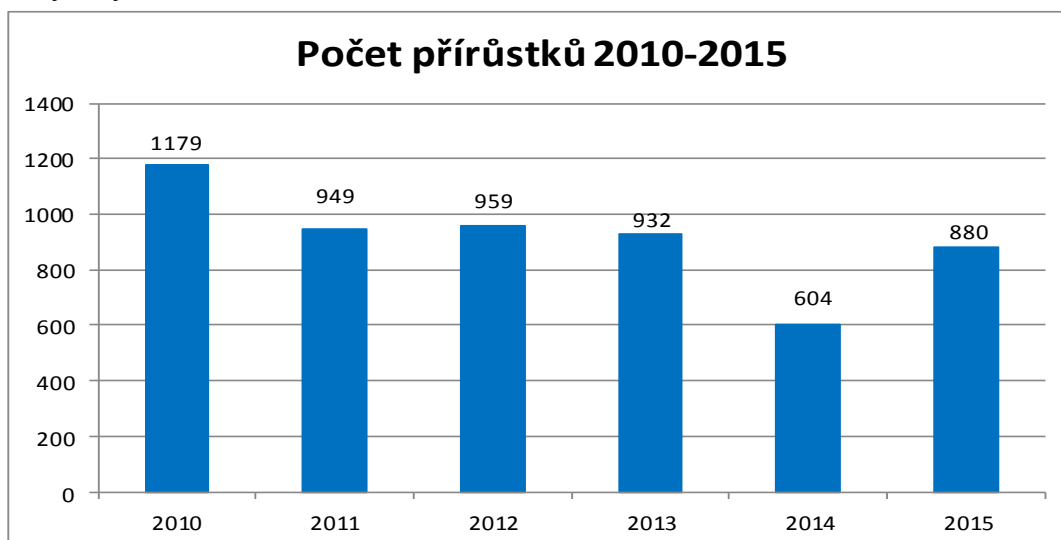
Knihy zakoupené z rozpočtu byly ve velké míře napsány českými autory a vydány v České republice. Z rozpočtu se také objednávaly seriály. Mezi nimi byly i zahraniční časopisy, jmenujme například německý *Historische Zeitschrift*, francouzský *Revue historique* nebo ruský *Vestnik Moskovskogo universiteta*. Některé seriály získával Historický kabinet také z výměny. V tomto případě šlo opět spíše o zahraniční seriály (např. norský *Historisk tidsskrift*), ty české se ve velké míře spíše nakupovaly.

Graf č. 7 Počet přírůstků 2000 – 2009

4.8 Přírůstky 2010 – 2015

V současnosti se průměrně v Historickém kabinetu zapíše v průměru 900 nových knihovních jednotek ročně. Tento trend je, s menšími výkyvy, zřejmý od té doby, kdy se Historický kabinet stal samostatným pracovištěm (viz. grafy č. 7, 8, 9). Obecně můžeme říct, že situace od roku 2000 se, co se týče nových přírůstků Historického kabinetu, shoduje s jeho současným systémem.

Graf č. 8 Počet přírůstků 2010 – 2015

5. Dary

Akvizice knihoven je jednou z jejich nejdůležitějších složek. Je to proces doplňování knihovního fondu. Knihovní jednotky je možné získat různými způsoby- nákupy, výměnou s ostatními knihovnicemi nebo jinými informačními institucemi, povinným výtiskem anebo dary.

Poslední jmenovaný způsob je pro Historický kabinet velmi důležitý, můžeme přibližně říct, že tvoří až 40% z celkové současné akvizice tohoto fondu. V dřívějších dobách, především na počátku fungování knihovny, byla tato čísla podobná, ne-li vyšší.

Knihy do fondu darují jak osoby, tak různé instituce. Z institucí jsou to především ty, které jsou nějakým způsobem spojené s historickou vědou- Historický ústav Akademie věd České republiky (AV ČR) anebo Masarykův ústav AV ČR. Co se týče fyzických osob, nejčastěji darují knihy knihovně vyučující na Filozofické fakultě. Již v dřívějších letech bylo poměrně běžné, že pokud vyučující vydal knihu, daroval jeden ze svých svazků mimo jiné Historickému kabinetu. Tato skutečnost vesměs platí i v současnosti.

Obecně knihovna přijímá všechny publikace, ne všechny však zařadí do fondu. Pracovnice knihovny před zapsáním do fondu a přidělením přírůstkového čísla provede akviziční analýzu, zda je titul vhodné zařadit do fondu. Pokud se titul zabývá historickým tématem nebo příbuznou látkou a není multiplikátem, je přijat do knihovního fondu. Je mu přiděleno přírůstkové číslo a čárový kód. Do přírůstkových seznamů se k titulu napíše, kdo je jeho dárcem. Údaj o dárci se uvádí i v rámci automatizované katalogizace. V záznamu jednotky se poté do pole ZDR⁵¹podpole „a“ napíše přírůstkového číslo a za ním jméno darujícího- například ZDR \$a H2016/12, dar Historický ústav AV ČR.

Jestliže však dojde k zjištění, že titul není pro knihovnu z jakéhokoliv zmiňovaného důvodu vhodný, nezařazuje ho do fondu, a nabízí ho ostatním knihovnám k darování. V nejzazším případě ho knihovna nabídne ve svých prostorách k rozebrání.

Jak již bylo naznačeno v kapitole o přírůstkových seznamech, pouze v soupisech přírůstkových čísel z počátku fungování knihovny a v těch nejnovějších, které jsou vedeny v elektronické podobě, se zachoval způsob nabytí jednotlivých knihovních jednotek. Proto můžeme pouze v omezené míře analyzovat, kdo byl donátorem knih pro Historický kabinet.

⁵¹ Bibliografické záznamy jsou ukládány ve formátu MARC21, struktura záznamu jednotky vychází z obecné katalogizační praxe českých knihoven a možností systému Aleph.

5.1 Dary v původních inventárních knihách

Pro zodpovězení otázky, kdo byl největším dárcem knih Historickému kabinetu, nám poslouží původní inventární knihy, ovšem pouze ty, které byly psány do roku 1950. V dalších letech se již způsob nabytí u jednotlivých exemplářů nezapisoval. Obecně můžeme říct, že knihovna historického semináře získávala knihy od poměrně velkého počtu osob i institucí. Jak již bylo naznačeno v předcházející kapitole o přírůstkových seznamech, k darování knih začalo docházet přibližně až po desetiletém fungování semináře a vytvoření knihovny.

5.1.1 Soukromé osoby

Mezi nejčastějšími dárci knihovny patřili především profesori a vyučující v historickém semináři. Byli to z velké míry ředitelé jednotlivých částí historického semináře. Můžeme jmenovat například prof. Jaroslava Golla, jenž byl velkým přispěvatelem knihovny, dále prof. Josefa Pekaře, prof. Jaroslava Bidla, prof. Josefa Šustu, prof. Kamila Kroftu, prof. Václava Novotného a další významné osobnosti historie počátku 20. století.

V seznamech, které byly sepsány na počátku 20. století, objevíme ale také jméno prof. Kryštůfka,⁵² prof. Rezka,⁵³ prof. J. Čelakovského,⁵⁴ prof. Polívky,⁵⁵ prof. Odložilíka⁵⁶ nebo i sochaře Šejnosty,⁵⁷ který nejspíše nepocházel z akademických kruhů. V poválečné době se stal častým přispěvatelem prof. Polišenský,⁵⁸ prof. Chalupecký,⁵⁹ prof. Husa⁶⁰ a další historici.

⁵² František Xavier Kryštůfek (1842-1916) římskokatolický kněz a profesor církevních dějin na Univerzitě Karlově. V akademickém roce 1893/94 byl rektorem Univerzity Karlovy.

⁵³ Antonín Rezek (1853-1909) český historik a politik. V akademickém roce 1893-93 zastával funkci děkana Filozofické fakulty Univerzity Karlovy.

⁵⁴ Jaromír Čelakovský (1846-1914) právní historik, spisovatel, novinář a politik, profesor českých právních dějin. Na počátku 20. století byl děkanem Právnické fakulty i rektorem Univerzity Karlovy.

⁵⁵ Jirí Polívka (1858-1933) český filolog, slavista a etnograf zaměřující se na slovanskými jazyky, tradicemi Slovanů a slovanskou literaturou.

⁵⁶ Otakar Odložilík (1899-1973) český historik, profesor českých novověkých dějin na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

⁵⁷ Josef Šejnost (1878-1943) český akademický sochař, zabýval se navrhováním mincí a medailí (medailérstvím).

⁵⁸ Josef Polišenský (1915-2001) český historik a pedagog zaměřující se na novověké dějiny českých zemí, ale také Latinské Ameriky.

⁵⁹ Václav Chalupecký (1882-1951) český historik, rektor Univerzity Karlovy v letech 1937-38, působil také na Filozofické fakultě v Bratislavě.

⁶⁰ Václav Husa (1906-1965) český historik a archivář, podílel se na vzniku Československé Akademie věd v roce 1951.

5.1.2 Instituce

V inventárních knihách se zachovalo údaje o darech mnoha institucí. Některé instituce se v těchto seznamech objevovaly pravidelně, ostatní pouze sporadicky. Velkou roli také hrál ten fakt, že pokud některý z profesorů historického semináře pracoval v některé z historických institucí, nebo byl členem nějakého spolku, bylo pro něj jednodušší oslovit a případně získat do fondu některou z odborných publikací, kterou jednotlivá instituce publikace vydala.

Mezi ojedinělé dárce patřil například archeologický sbor „*Vocel*“ z Kutné Hory, který knihovně věnoval svou vlastní publikaci o kutnohorském havířství, nebo Státní úřad statistický, jenž věnoval do fondu své statistické ročenky.

Některé instituce však s knihovnou historického semináře spolupracovaly pravidelně.

5.1.2.1 Polská Akademie nauk (Polska Akademie Umiejętności)

Jednou z prvních institucí, která se velmi podílela na stavbě fondu knihovny historického semináře, byla Akademie nauk v polském Krakově. Knihovna historického semináře od této Akademie věd nejen nakupovala, ale rovněž od ní získávala publikace darem. Byla založena v roce 1872 a stala se jedním z hlavních center kultury, umění a vzdělanosti v Polsku. Díky četným darům získala knihovna historického semináře knihy zabývající se nejen dějinami Polska, ale rovněž dějinami východních a jihovýchodních národů.

5.1.2.2 Redakce Českého časopisu historického

Český časopis historický byl důležitým seriálem, ve kterém byly otištěny od svého počátku zásadní studie o historii a jejích příbuzných vědách. Byl založen v roce 1895 prof. J. Gollem a A. Rezkem. J. Goll zároveň byl členem redakce tohoto časopisu, i ředitelem historického semináře, a proto pro něj bylo jistě jednoduché získat výtisk Českého časopisu historického i do fondu knihovny. Avšak redakce darovala knihovně i jiné publikace, než ty, které byly jí vydány. Dělo se tak i v době mezi 1. a 2. světovou válkou a v poválečné době.

5.1.2.3 Královská česká společnost nauk

Toto sdružení vzniklo z původní Společnosti nauk, která byla založena již na konci 18. století. Ve svém programu se snažila o organizaci vědeckého života prostřednictvím různých přednášek a dalších badatelských činností. Velký důraz kladla na vytvoření knihovny, která

by bádání napomohla. Díky mnohým výměnám tato společnost získala odborné monografie i seriály, které pak darovala dalším vzdělávacím institucím. Knihovna historického semináře tak do svého fondu získala poměrně velké množství zahraniční produkce z počátku 20. století. Královská česká společnost fungovala po čas 1. i 2. světové války a i v této době se snažila zajistit alespoň v nějaké míře vzdělávání. V roce 1952 byla nahrazena vznikající Akademií věd. [PETRÁŇ, 1995, s. 632]

5.1.2.4 Zemský výbor království českého

Tento výbor byl výkonným orgánem zemského sněmu mezi léty 1861 až 1918. Měl 8 členů, kteří měli poměrně velké množství kompetencí. Mezi ně patřila například správa zemského jmění, některých škol a kulturních zařízení, také ale úvěrnictví, pojištění a další ekonomické potřeby obyvatelstva. Tudíž pod tento výbor spadal i nákup knih a jejich rozdělování mezi jednotlivé informační a vzdělávací instituce. Jednou z nich byla i knihovna historického semináře. Do roku 1918, kdy zemský výbor zanikl, získala knihovna přibližně 100 knihovních jednotek.

5.1.2.5 Historický spolek

Mezi časté dárce monografií i seriálů patřil Historický spolek, který byl založen v roce 1872. Snažil se povznést, rozvíjet a popularizovat historickou vědu. Spolupracoval s dalšími historickými institucemi, mezi nimiž byl i historický seminář. Jelikož několik členů bylo i vyučujícími v semináři, získala knihovna do svého fondu mnoho knihovních jednotek. Často se také, podle archivních pramenů, stávalo, že členové tohoto spolku se setkávali v prostorách knihovny historického semináře.

5.1.2.6 Kruh pro pěstování dějin umění

Další spolek, jehož jméno se v inventárních knihách často objevilo, byl Kruh pro pěstování dějin umění. Byl založen v roce 1913 a existoval do 60. let 20. století. Jeho členy byli především teoretikové a historici umění. Vydával svou vlastní ročenku, ale rovněž i některé další publikace, které byly knihovně historického semináře postupně darovány.

5.1.2.7 Univerzita Karlova

I samotná Karlova univerzita, konkrétně její rektorát, čas od času věnoval některé knihy knihovně historického semináře. Dělo se tak především po 1. světové válce. Rovněž

docházelo k tomu, že jednotlivé fakultní semináře si jednotlivé publikace darovaly navzájem. Tak se dělo především v případě anglického nebo slovanského semináře, se kterými knihovna historického semináře na výměně spolupracovala.

5.1.2.8 Politické instituce

Jak již bylo naznačeno v kapitole o knihovně a knihovnicích, od počátku Československé republiky bylo zastřešující institucí, co se týče rozpočtu, pro univerzitu Ministerstvo školství a národní osvěty. To knihy knihovně nejen darovalo, ale rovněž schvalovalo, které odborné publikace mohl historický seminář do své sbírky zakoupit. Poměrně velké množství knihovních jednotek získala knihovna rovněž z kanceláře Poslanecké sněmovny. Tyto knihy se ve velké míře zabývaly politickými vědami. Po 2. světové válce se do tohoto procesu zapojila i francouzská vláda, po roce 1948 také velvyslanectví SSSR.

5.2 Evidence darů v elektronických přírůstkových seznamech

Elektronicky jsou přírůstkové seznamy vedeny od roku 2009. První rok se však způsob nabytí do těchto soupisů nezapisoval, začalo se tak dít až od roku následujícího. Jak již bylo naznačeno v předcházejí kapitole o přírůstkových seznamech, dary dnes tvoří asi 40% z celkového počtu nových přírůstků, což není nezanedbatelné číslo. (viz tab. č. 3) To, kolik knih je Historického kabinetu darováno, velmi ovlivňuje počet celkových přírůstků. To nám napovídá i rok 2014. V tomto roce bylo knihovně darováno pouze 134 knihovních jednotek, a celkový počet přírůstků byl pouze 604.

Rok	Počet darů	Procento vůči celkovému počtu přírůstků
2010	367	32 %
2011	400	42 %
2012	560	58 %
2013	328	35 %
2014	134	22 %
2015	253	28 %

Tabulka č. 3 Počet darů a jejich procento vůči celkovému počtu přírůstků mezi roky 2010-2015

Od roku 2010 jsou nejčastějšími dárci spíše fyzické osoby než instituce. Škála dárců, především vyučujících na Filozofické fakultě, je velmi rozmanitá, a proto jsou ve fondu zařazené velmi zajímavé svazky, které by si knihovna nemohla ze svého rozpočtu dovolit zakoupit. Knihovní fond je obohacen nově vydanými i staršími publikacemi zabývající se různými historickými tématy i obdobími, a jsou vydávány v různých jazycích. Od češtiny před polštinu a makedonštinu po francouzštinu a angličtinu.

6. Staré tisky

V jednotlivých fakultních knihovnách Univerzity Karlovy se ve fondu zachovaly různé historické dokumenty. Knihovny Filozofické fakulty mají své historické fondy, avšak jejich uchování, ochrana a správa není vedena centrálně, nebyla vytvořena metodika pro správu těchto fondů, a proto záleží pouze na jednotlivých oborových knihovnách, jak s tímto fondem zacházejí. Historické fondy nalezneme v knihovnách Ústavu románských studií, Ústavu hudební vědy, Ústavu dějin umění, Ústavu řeckých a latinských studií, Českého egyptologického ústavu, Ústavu filozofie a religionistiky, Ústavu dálného východu, na Katedře pomocných věd historických a archivního studia a v knihovně Kabinetu pro slovanskou filologii. [KAFKOVÁ, 2011, s. 55-56]

Také Historický kabinet má ve svém fondu několik desítek starých tisků. Podle definice České terminologické databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) je starým tiskem „...*kniha vytištěná v letech 1501-1800 včetně; někdy se horní časová hranice stanovuje datem zavedení strojového tisku v 19. století (v českém prostředí 1860)*“. [HORÁK, 1971, s. 12]

J. Petráň v odborné publikaci *Památky Univerzity Karlovy*, ve které jsou popsány knihovní fondy jednotlivých knihoven, hovoří o tom, kde se jednotlivé svazky nacházely. Podle něj bylo v Historickém kabinetu 122 tisků z 16. až poloviny 19. století vyděleno z původního fondu a uloženo ve zvláštní skříni. Větší počet knihovních jednotek byl umístěn v pracovně děkana. Některé ze starých tisků zůstaly zařazeny v původním fondu, neboť byly často používány při proseminářích. [PETRÁŇ, 1999, s. 203]

Dnešní způsob uložení je podobný tomu, které popisuje J. Petráň. Zbylé staré tisky však byly z původního fondu vyčleněny a uloženy do skříně ve vlastních prostorách knihovny. Část z nich je deponována v místnosti č. 201, kde se původně nacházela zasedací místnost historického semináře, a dnes slouží tyto prostory k potřebě výuky. I v pracovně děkana lze stále nalézt tyto tisky, ale je těžké určit jejich počet a stav, neboť se nezachoval soupis svazků, které byly do pracovny deponovány. Navíc přístup do této pracovny je ztížený.

Celkový počet starých tisků ve fondu Historického kabinetu odhadujeme na 170-180 svazků. Do tohoto čísla nejsou započítány právě jednotky z pracovny děkana, celkové číslo bude tedy ještě vyšší.

Cesty, kterými se tyto staré tisky dostaly do námi sledované knihovny, jsou různé. Několik z nich bylo z pozůstalosti Josefa Pekaře, další byly zakoupeny seminářem pro potřeby výuky (jednalo se především o kroniky nebo jiné prameny, které se často využívaly –

například byla zakoupena Kosmova *Kronika česká*⁶¹ anebo *Kronika česká* Václava Hájka z Libočan.⁶² Obě byly vydány v 17. století). Velké množství starých tisků bylo vřazeno do fondu ze zrušené německé univerzity, což poznáme podle identifikačních razítek (jejich podoby jsme rozebírali již v kapitole o sbírkách), rovněž několik významných svazků získal Historický kabinet díky zestátnění některých zámků a bytů, ve kterých se nalézaly osobní knihovny, a které pak byly rozděleny mezi jednotlivé instituce. Zabavené svazky poznáme především podle dochovaných exlibris, což jsme již rozebírali v kapitole o exlibris a dalších provenienčních znacích.

Nejstarší dokument, který se nachází ve fondu Historického kabintu, pochází z roku 1577. V tomto roce byl vydán cestopis Václava Šaška z Bírškova, který doprovázel Lva z Rožmitálu na jeho cestě po Evropě. Tento latinsky psaný spis dostal název *Commentarius brevis, et iucundus itineris atque peregrinationis, pietatis & religionis causa susceptae*⁶³ a líčí strasti této dlouhé cesty.

Více knihovních jednotek ve fondu pochází ze 17. století a vesměs se všechny spisy zabývají historií. Můžeme jmenovat kupříkladu latinské dílo *Dissertatio De Ratione Status In Imperio Nostro Romano-Germanico* od Bogislava Philippa von Chemnitz, které bylo vydáno v roce 1647,⁶⁴ nebo francouzské *Le politique du temps ou le conseil fidelle sur les mouvemens de la France* z roku 1672.⁶⁵

⁶¹ KOSMAS, CROPACIUS, Kašpar a KUTHEN ZE ŠPRINSBERKA, Martin. *Chronicae Bohemorum Libri III.: In quibus gentis origo, et prisci Duces, vsque ad Vratislaum primum Regem creatum sub Henrico III. Imp. et annum Christi MCXXVI. Item S. Adalberti Episcopi Pragensis Vita et Martyrium ab eodem Cosma Decano descripta. Nunc primum integre in lucem editi.* Hanoviae: Typis Wecheliani, Impensis Danielis & Davidis Aubriorum, & Clementis Schleichii, 1621.

⁶² HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *Wenceslai Hagecii von Libotschan, Böhmische Chronik, vom Ursprung der Böhmen; Von Ihrer Hertzogen und Könige, Grafen und Adels Ankunfft, von Ritterlichen Übungen und Turnieren, von innerlich- und ausländischen Kriegen, von Befestigungen des Landes und der Städte; Ingleichen von Übung des Götzendiensts und Bekehrung zum Christenthum, von Aufrichtung Uralter Kirchen, Bißthümer, Stiffter, und der Hohen Schul; Wie auch von Bergwercken und Saltzbrunnen, von Privilegien und Antiquitäten, von guter Ordnung, Müntz, Maas, Gewicht, von seltsamer Kleidung, von Natur-Wundern, Land-Strafen, und was sich sonst in geistlichen und weltlichen Händeln zugetragen.* Nürnberg: gedruckt und verlegt von Balthasar Joachim Endter, 1697.

⁶³ ŠAŠEK Z BÍRKOVA, Václav a PAVLOVSKÝ Z PAVLOVIC, Stanislav, ed. *Commentarius brevis, et iucundus itineris atque peregrinationis, pietatis & religionis causa susceptae, ab illustri & magnifico domino, domino Leone libero barone de Rosmital et Blatna, Iohann[ae] regin[ae] Bohemi[ae] fratre germano, Proauo illustris ac magnifici domini, domini Zdenko Leonis liberi baronis de Rosmital & Blatna, nunc supremi Marchionatus Marauiae capitanei: ante centu[m] annos Bohemicè co[n]scriptus, & nunc primum in latina[m] linguam translatus & editus.* Impressum Olomucij: apud Fridericum Millichtaler, 1577.

⁶⁴ CHEMNITZ, Bogislav Philipp von. *Dissertatio de ratione status in imperio nostro Romano-Germanico. In qua, Tum, qualisnam reuera in eo Status sit; tum, quae ratio Status observanda quidem ... explicatur.* [Editio altera]. Freistadii, 1647.

⁶⁵ *Le politique du temps ou le conseil fidelle sur les mouvemens de la France. Tiré des evenemens passez pour servir d'instruction à la Triple Ligue = Der Weltkluge jetziger Zeit Oder Ein treuer Rahtschlag über Franckreichs Kriegs-Rüstungen, Hergenommen auß den Begebnüssen voriger Zeit der dreyfachen Alliantz zum Unterricht dienend.* 1672.

Do Historického kabinetu se rovněž vřadila edice *Oeconomische Enzyklopädie*, jejíž vydávání začalo v roce 1773.⁶⁶ Na vzniku této encyklopedie se postupně podílelo několik autorů. Obsahuje velké množství technických ilustrací. O tři roky dříve byly poprvé vytištěné sbírky zákonů *Sammlung der Gesetze*,⁶⁷ které byly rovněž zařazeny do knihovny.

Mezi starými tisky uloženými ve fondu lze nalézt v menší míře i bohemika, čili knihy, které buď byly psány česky, českým autorem nebo byly vydány na českém území. Mezi nejvýznamnější patří dílo *Bohemia Docta*, které vydal historik a barokní spisovatel Bohuslav Balbín v roce 1776.⁶⁸ Tento spis je jakýmsi heslářem, neboť formou slovníkových hesel pojednává o českých vzdělancích od počátku věků.

Do bohemik spadá rovněž spis olomouckého biskupa Jana Dubrovia *Historia Bohemica*.⁶⁹ Tento konkrétní titul byl vydán v roce 1667 ve Frankfurtu a pojednává rovněž o historii Čech. Můžeme sem zařadit i vícesvazkové dílo historiografa Františka Pubičky s názvem *Chronologische Geschichte Böhmens*.⁷⁰ Ten v deseti svazcích popsal dějiny Českého království od jeho počátku.

Jmenujme ještě spisy Gelasia Dobnera z 2. poloviny 18. století, které byly zakoupeny do fondu- jedná se o šest svazků s názvem *Monumenta Historica Bohemiae nusquam antehac edita*⁷¹ pojednávající opět o českých dějinách.

V historickém fondu knihovny se nachází i historická mapa. Je jím Müllerova mapa Čech z roku 1720. Jelikož celková šířka této mapy by byla 2,8 metrů a výška 2,4 metrů, je rozdělena na 25 obdélníkových částí, které se skládají vedle sebe.

Výčet těchto starých tisků není úplný, pro potřeby této bakalářské práce byly vybrány pouze ukázky. Soupis starých tisků Historického kabinetu není v současné době v úplnosti vytvořen. Problematická se také zdá být absence metodiky pro ochranu a správu těchto, mnohdy ojedinělých, děl. Některé ze svazků jsou kvůli častému stěhování nebo neodbornému zákroku ve špatném stavu, rozpadají se jim hřbety nebo desky, a proto by potřebovaly odborný restaurátorský zásah.

⁶⁶ KRÜNITZ, Johann Georg. *Oeconomische Encyclopädie*. Berlin: Pauli, 1773-1858.

⁶⁷ KROPATSCHEK, Joseph. *Sammlung der Gesetze welche unter der glorreichsten Regierung Kaisers Franz des II. in den sämtlichen k.k. Erblanden erschienen sind, in einer chronologischen Ordnung*. Wien: Moesle, 1793-1808.

⁶⁸ BALBÍN, Bohuslav a UNGAR, Karel Rafael, ed. *Bohemia docta. Pars I*. Pragae: Literis Caes. Reg. ad S. Clementem, per Ioan. Adamvm Hagen, 1776.

⁶⁹ DUBRAVIUS, Jan a JORDAN, Thomas, ed. *Jo. Dubravii, Olomuzensis Episcopi, Historia Bohemica*. Francofurti: Impensis Johannis Georgii Steck, Bibliopolae Wratislaviensis, Imprimebat Johannes Philippus Andreae, 1667.

⁷⁰ PUBIČKA, František. *Chronologische Geschichte Böhmens*. Prag: bey Franz Augustin Höchenberg und Compagnie, 1770-1801.

⁷¹ DOBNER, Gelasius. *Monumenta historica Bohemiae*. Pragae: Literis Rosenmüller Haeredum, 1764-1785.

7. Exlibris a jiné provenienční znaky ve fondu knihovny Historického kabinetu

Exlibris je grafické označení knihovní jednotky a určuje jeho původní vlastnictví. Může se vyskytovat v různých podobách, nejčastěji se však objevuje ve formě nálepky, na níž je určité grafické zobrazení, mnohdy velmi cenné hodnoty. Autory podoby exlibris byli v dřívějších dobách, především na konci 19. století a počátku toho následujícího, přední umělci. Tato nálepka bývá v největším počtu případů nalepená na předsádce přední desky vazby, ale také na deskách zadních. Exlibris bylo dříve nazýváno také jako knižní značka. [KATUŠČÁK, 1998, s. 96]

Původní vlastnictví knihy lze rovněž poznat podle jiných provenienčních znaků. Mezi ně patří například dedikace, podpisy, vazby, na kterých se může vyskytnout nějaký znak, původní vlepené nebo vepsané signatury knihoven a institucí, supralibros (ozdobná ražba vražená na přední desce knihy nebo na hřbetu knihy) anebo razítka. Ta se začala objevovat na přelomu 15. a 16. století a byly v různých formách a typografických formátech. [PETRUŽELKOVÁ, 2010]

Fond Historického kabinetu obsahuje několik druhů exlibris a jiných provenienčních znaků, jejich počet však není přesně znám, neboť nebyla provedena kompletní analýza celého fondu zaměřená na tuto problematiku. Na tyto značky se naráží víceméně náhodně při správě knihovního fondu, především při katalogizaci, revizi nebo méně při výpůjčkách. Exlibris se až doposud nezapisovaly ani do katalogizačního záznamu ani do záznamu jednotky. Výjimkou jsou staré tisky, jejichž provenienční znaky se v katalogizačním záznamu zapisují do pole 561- Poznámka k historii vlastnictví.

Pro potřeby této bakalářské práce byly prozkoumány staré tisky, které má Historický kabinet ve vlastnictví, neboť v nich byly exlibris a jiné znaky zjištěny nejčastěji. Byla nalezena přibližně desítky značek určující původní nebo alespoň předchozí vlastnictví. Měly různou podobu- nejčastěji to byla nálepka obdélníkového tvaru, ale také se na knihách objevilo velké razítko obdélníkového tvaru anebo razítko menší, oválné nebo kulaté.

Některé značky, které určovaly původní vlastnictví, byly odstraněny dost nešetrným způsobem, vytrhnutím z titulního listu, začerněním nebo alespoň jeho přeškrtnutím. To se stalo nejčastěji u knih, které byly zařazeny do fondu Historického kabinetu ze zrušené německé univerzity nebo zámeckých knihoven. Exlibris také často byly na předešlé knihy přelepeny nálepkou se signaturou a přírůstkovým číslem knihovny.

Většinu provenienčních znaků – konkrétně razítka a exlibris – lze v knihách nalézt pouze v jednotlivinách. Větší počet exlibris můžeme nalézt pouze u vícesvazkových monografií nebo seriálů, které byly zařazeny do knihovního fondu.

7.1 Exlibris a provenienční znaky osobností

Třicet jedna svazků díla *Bibliothèque raisonnée des ouvrages des savans de l'Europe* bylo vřazeno do fondu Historického kabinetu a do všech bylo nalepeno exlibris s nápisem *Iacobus d.g. praepositus et archidiaconus natus Chiemensis*. Tyto knihovní jednotky byly tedy dříve vlastnictvím arcibiskupa Jakuba,⁷² který se narodil v Bavorsku v Chiemsee. Grafické znázornění této značky bylo, jak se dělo u většiny exlibris, inspirováno životním údělem tohoto církevního představitele. Na této značce totiž můžeme vidět biskupskou mitru (biskupskou pokrývku hlavy), vyobrazení kostela v levém spodním oválu a nejspíš Jakubův šlechtický znak v pravém dolním oválu. Knihy od arcibiskupa Jakuba se nejspíše do fondu dostaly díky zestátnění církevního majetku.

Dále můžeme jmenovat profesora C. I. Coriho, jehož razítka se objevilo na několika knihovních jednotkách ve fondu Historického kabinetu. Carl Isidor Cori byl vystudovaným zoologem a posléze doktorem filozofem. V prvně jmenovaném oboru se stal profesorem. Po roce 1918 se přestěhoval do Prahy, kde začal vyučovat na německé univerzitě, a na konci 20. let a mezi léty 1930-1931 byl jmenován jejím rektorem. Jak již bylo několikrát naznačeno v předcházejících kapitolách, některé knihy ze zrušené německé univerzity byly vřazeny do fondu námi sledované knihovny, mezi nimi tedy i knihy s razítkem prof. Coriho, který měl tyto knihy nejspíše pro badatelské účely ve svém kabinetu nebo na jiném místě na univerzitě.

Podobný osud nejspíše potkal i knihy Theodora von Karajana. Jeho exlibris se jménem a bez dalšího grafického znázornění bylo nalezeno při analýze fondu. Tento muž byl filozofem a historikem na vídeňské univerzitě. Díky jeho výzkumu srovnávací lingvistiky a středověku byl častým hostem na univerzitách po celé Evropě. Přestože jsem nenalezla informaci, zda T. von Karajan pobýval delší dobu v Praze, v kontextu budování fondů Historického kabinetu usuzuji, že šlo o dar německé univerzity v Praze. Jejich další osud po roce 1945 je již známý, univerzita byla zrušena a rozdělena mezi jednotlivé instituce.

Přiblížme si i osud dalších vlastnických označení, které se objevily ve fondu námi sledované knihovny. Je jím advokát Jan Podlipný. Působil v Praze na počátku 20. století, byl

⁷² Nepodařilo se dohledat, kde Jakub působil, ale pravděpodobně se narodil v 17. století a žil v Bavorsku.

dokonce zvolen tamním starostou. Knihy, které se nacházejí ve fondu a zabývají se sbírkami zákonů, byly J. Podlipným do fondu podle inventární knihy darovány.

U některých exlibris je těžké určit, jaká byla jejich cesta do fondu Historického kabinetu. Jedním z nich je i titul, na jehož patitulu je vlepené obdélníkové exlibris vyobrazující rytíře ve zbroji a pod ním se nachází šlechtický erb. Na této značce je rovněž napsáno jméno Antal Rakovszky. Víme, že pocházel z Kočoviec na území dnešního Slovenska. Jeho rodina měla šlechtické předky a byl jí po roce 1948 odebrán majetek. Díky této konfiskaci se tedy s velkou pravděpodobností dostal titul do fondu Historického kabinetu. Nevíme však, kde se původně knihy nacházely, zda na Slovensku či někde v Česku.

Exlibris s textem „GROSSES STERBEN NEUES LEBEN ROTES KREUZ KRIEGSHILFBÜRO 1914 KRIEGSFUERSORGAMT 1915“ měl Carl R. Mallmann, o jehož životě nelze zjistit tolik informací na to, aby bylo možné říct, jak se knihy s jeho značkou dostaly do Historického kabinetu. To samé musíme říct i o M. Srbovi, jehož knihovní značka, na níž je vyobrazena sedící postava se špičatou bradou vzhlížející vzhůru a nad ní je nápis *Já přemohl svět*, se nachází v jednom z titulů historického fondu knihovny.

7.2 Exlibris a provenienční znaky institucí

Jedna z knihovních jednotek má na autorské tiráži oražené exlibris s nápisem *Tetschner Bibliothek*. Po průzkumu tohoto názvu jsme zjistili, že se jedná o značku patřící rodu Thun-Hohenstein z Děčína. Knihovna tohoto rodu byla mezi léty 1933-1934 rozprodána na různých aukcích. [BAĎUROVÁ, 2013, s. 77] Nepředpokládáme, že námi sledovaná knihovna nakupovala na aukcích, kvůli této domněnce by bylo ale potřeba prozkoumat aukční katalogy. Jelikož se tato kniha dostala do fondu až v roce 1951, je možné, že knihu ve 30. letech nakoupila nejdříve nějaká osoba nebo instituce, jejíž majetek byl po roce 1945 zkonfiskován, a tím se tato kniha mohla dostat do fondu Historického kabinetu. Kvůli této možné konfiskaci se do fondu zařadil i velmi vzácný historický dokument, a to původní výtisk *Pragmatické sankce*. Toto nařízení bylo vydáno císařem Karlem VI. v roce 1713 a přijato bylo v roce 1725. Zajišťovalo habsburský trůn pro mužské i ženské potomky Karla VI. Díky tomu se dostala na trůn Marie Terezie. Tento dokument byl v roce 1725 vydán pro české země a právě z tohoto roku se nachází i ve fondu Historického kabinetu.

Podobný osud s velkou pravděpodobností zažila i kniha, na níž se nachází jednoduché razítko s nápisem *Graf Schlik Kopidlno*. Rod Schliků držel na českém území několik majetků, mezi nimi byl i zámek v Kopidlnu. Majetky tohoto rodu byly po roce 1948 zabaveny, část knihovny převzalo numismatické oddělení Historického muzea Národního muzea a některé

svazky byly rozděleny mezi ostatní instituce, mezi nimiž byla knihovna tehdejšího historického semináře.

Stejnou cestou, tedy znárodněním, byly do fondu vřazeny i knihy s razítkem *Státní památková správa knižní fond Červený hrádek*. Zámek v Červeném Hrádku obsahoval knihovnu čítající přes 6000 svazků. Po jeho konfiskaci byla knihovna převezena do Klášterce nad Ohří, kde byly jednotlivé tituly vytříděny a pak nabídnuty různým informačním a vzdělávacím institucím. Knihovna historického semináře vřadila do svého fondu několik titulů z této knihovny.

Darem získala knihovna historického semináře dílo *Geschichte der Menschen* z roku 1783. Darujícím byla Jednota filozofická v Praze, jejíž kulaté razítko s nápisem se na titulním listu tohoto svazku dochovalo. Tento spolek byl založen ve 2. polovině 19. století, první zahajující schůze se konala v březnu roku 1881. Jeho cílem bylo pěstování filozofie v českých zemích především s použitím vzdělávacích přednášek.

8. Závěr

Tato bakalářská práce analyzovala fond Historického kabinetu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Jejím hlavním cílem bylo ukázat, jakým způsobem byl postupně tvořen fond. Rovněž byly prozkoumány exlibris a další provenienční znaky, které byly na jednotlivých starých tiscích nalezeny.

Při analýze byly použity nejen inventární knihy a přírůstkové seznamy, které se v Historickém kabinetu zachovaly, ale také různé soupisy a nařízení od předcházejících knihovníků. K pochopení fungování knihovny ve 20. a 30. letech pomohly i archivní prameny, které jsou uloženy v Archivu UK. To, jak fungovala knihovna prostřednictvím lístkového katalogu, nastínil rozhovor s bývalým zaměstnancem Historického kabinetu, který zde působil mezi roky 2003 – 2004. V případě exlibris a starých tisků pomohlo to, že všechny dostupné staré tisky byly brány do ruky, prohlédnuty a zanalyzovány pomocí jejich provenienčních znaků. Při psaní této práce byl využit i knihovní systém ALEPH, který Historický kabinet používá. Rovněž byla prohledána sekundární literatura, která pomohla nastínit dobu, ve které byl tvořen fond knihovny.

Knihovna historického semináře vznikla na konci 19. století a její správu měli zpočátku na starosti ředitelé tohoto semináře. Mezi ně patřili významní představitelé historie 20. století. Zpočátku nebyl její fond rozsáhlý, ale postupně, díky nákupům, darům, výměně nebo vložením různých osobních knihoven, se fond rozšiřoval.

Od vzniku Československé republiky v roce 1918 až po rok 1938 byl nákup knih velkou měrou ovlivňován Ministerstvem školství a národní osvěty, které rozhodovalo o tom, které publikace mohla knihovna nakoupit nebo vřadit do fondu. Co se týče darů, zpočátku byly nejčastějšími darovateli instituce- např. redakce Českého časopis historického, Jugoslávská Akademie věd nebo Historický klub. V současné době darují knihovně publikace nejen instituce, ale rovněž především vyučující na Filozofické fakultě. Tyto dary jsou pro knihovnu velmi podstatné, neboť tvoří až 40 % z každoročního přírůstku.

Stavba fondu se během dějin velmi prolínala s aktuální politickou situací, především v poválečných letech. Po 1. světové válce došlo k velkému nárůstu fondu, neboť do něj bylo zařazeno několik osobních knihoven. Situace po 2. světové válce byla podobná, opět došlo k nárůstu fondu, knihovna přijala knihy ze zrušené německé univerzity a ze zestátněných zámeckých knihoven. Po nástupu komunismu v Československu v roce 1948 se nákupy i výměna orientovala především na země tzv. Východního bloku. Autoři, kteří se nějakým způsobem provinili proti režimu (např. emigrovali) byli v knihovně zakázáni. Podobný osud

čekal i takové tituly, které se zabývaly nevhodnou tematikou. Tyto knihy byly vyřazeny z běžného fondu, zapsány mezi tzv. *Prohibita*, a směly se půjčovat pouze pod zvláštním režimem.

Právě situace po roce 1948 je pro knihovnu velmi zásadní, neboť kvůli zestátnění různého majetku nebo ještě dřívějšímu zrušení německé univerzity, získala knihovna větší množství velmi cenných starých tisků. Tyto knihovní jednotky lze identifikovat díky provenienčním znakům, např. exlibris nebo razítek v dokumentech

Z analýzy vychází, že stavbu fondu Historického kabinetu ovlivnilo několik faktorů- byla to především aktuální politická situace, podle níž se získávaly do fondu určitá témata a práce určitých autorů. Dále to byl počet darů, které knihovna získala, neboť ty tvoří podstatnou část tohoto fondu. A dalším podstatným faktorem bylo vřazení knih ze zrušené univerzity a zestátněných objektů, kdy byl fond obohacen o velmi cenné staré tisky.

Knihovní fond Historického kabinetu představuje unikátní příklad kontinuálně budované specializované knihovny, jejíž hlavní poslání nedošlo k významné proměně po více jak sto let existence. V knihovně zůstaly uchovány všechny inventární knihy a i ony jsou dokladem osudů české historie v průběhu 20. století. Přestože současné automatizované zpracování údajů o knihovních jednotkách neumožní přímý kontakt s rukopisem knihovníků, poskytne však, díky např. evidenci údajů o dárci i v dalších letech prostor pro analýzy podobné mé práci.

Použité zdroje

- ARCHIV UNIVERZITY KARLOVY, fond Seminář historický 1911-1940, inv. č. 1207
- BAĎUROVÁ, Anežka, SVOBODOVÁ, Jana a Vojtěch ŠÍCHA. Vlastnická označení knih v historickém fondu Knihovny Akademie věd ČR (první výsledky průzkumu). *Sborník Národního muzea v Praze. Řada C - Literární historie*. 2013, roč. 58, č. 3-4, s. 76-79. ISSN 0036-5351.
- BEČKA, Josef a Emma URBÁNKOVÁ. *Katalogy knihoven kolejí Karlovy university*. Praha: Národní a univerzitní knihovna, 1948.
- BEČVÁŘ, Jindřich et al. *Dějiny Univerzity Karlovy*. IV, 1918-1990. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova, ©1998. ISBN 80-7184-539-6.
- CEJPEK, Jiří. *Československé knihovnictví: poslání a organizace*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1965.
- ČERNÝ, František. *Normalizace na pražské filozofické fakultě (1968-1989): vzpomínky*. Vyd. 1. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2009. Mnemosyne. ISBN 978-80-7308-276-5.
- ČESKOSLOVENSKO. *Zákon ze dne 9. července 1959 č. 53/1959 Sb. jednotné soustavy knihoven (knihovnický zákon)*. In: Sbíрка zákonů. Československá republika. 1959, částka 53, s. 22. Dostupný také v digitální formě z: http://ipk.nkp.cz/legislativa/01_LegPod/knihovni-zakon-257-2001-sb.-a-navazne-provadecci-prepisy/Knihovnický_zakon.htm.
- ČUMPL, Stanislav. Vývoj knihoven a výstavba ústřední knihovny Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. *Ikaros* [online]. 2006, ročník 10, číslo 1 [cit. 2016-06-21]. urn:nbn:cz:ik-11997. ISSN 1212-5075. Available from: <http://ikaros.cz/node/11997>
- DEWETTEROVÁ, Helena. *Osobní rozhovor 20. 6. 2016*.
- KNIHOVNA. *Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze* [online]. Praha: FF UK, 2016 [cit. 2016-06-05]. Dostupné z: <http://www.ff.cuni.cz/knihovna/>
- HAVRÁNEK, Jan. *Dějiny Univerzity Karlovy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-320-2.
- HORÁK, František, URBÁNKOVÁ, Emma a WIŽDÁLKOVÁ, Bedřiška. *Pravidla jmenné katalogizace starých tisků, prvotisků a rukopisů*. Vyd. 1. Praha: SPN, 1971. Publikace státních vědeckých knihoven.
- KAFKOVÁ, Ivana. *Průzkum fondů starých tisků a rukopisů fakultních knihoven Univerzity Karlovy v Praze* [online]. 2011 [cit. 2016-04-30]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/97471>. Vedoucí práce Barbora Drobíková.
- KALISTA, Zdeněk. *Po proudu života*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1996. ISBN 80-7108-127-2.

- KATUŠČÁK, Dušan, MATTHAEIDESOVÁ, Marta a NOVÁKOVÁ, Marta. *Informačná výchova: terminologický a výkladový slovník*: odbor knižničná a informačná veda. 1. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1998. Edícia terminologických a výkladových slovníkov, Zv. 6. ISBN 80-08-02818-1.
- MALÝ, Filip a Livia VRZALOVÁ. *Služebníci vědy*. [Vyd. 1.]. Praha: Filozofická fakulta univerzity Karlovy, 2013. ISBN 978-80-7308-478-3.
- MÍŠKOVÁ, Alena. *Německá (Karlova) univerzita od Mnichova k 9. květnu 1945: (vedení univerzity a obměna profesorského sboru)*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0129-X.
- PETRÁŇ, Josef a Lydia PETRÁŇNOVÁ. *Filozofové dělají revoluci: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy během komunistického experimentu (1948-1968-1989)*. Vydání první. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2994-0.
- PETRÁŇ, Josef. Královská česká společnost nauk. Místo České učené společnosti v dějinách a v proudu vědy. *Vesmír*. 1995, roč. 74, čís. 11, s. 632. Dostupné online: <http://casopis.vesmir.cz/clanek/kralovska-ceska-spolecnost-nauk>. ISSN1214-4029
- PETRÁŇ, Josef. *Nástin dějin filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze: (do roku 1948)*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1983.
- PETRÁŇ, Josef. *Památky Univerzity Karlovy*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-855-7.
- PETRUŽELKOVÁ, Alena. Knižovní celky. *Knihovna plus* [online]. 2010, č. 1 [cit. 2016-04-29]. Dostupný z WWW: <<http://knihovna.nkp.cz/knihovnaplus101/petruz.htm>>. ISSN 1801-5948.
- Pokyny pro správu knihoven a příruček FF UK*. Praha: Knižovní středisko filozofické fakulty University Karlovy, 1973.
- SEYMOUR, Harold J. *The Story of the National War Fund, Inc., 1943-1947*. New York: Harper & Bros., 1947.
- ŠATAVOVÁ, Lenka. *Role knihoven v systému propagandy 50. let v Československu* [online]. 2012 [cit. 2016-04-23]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/217147/ff_m/satavova_DP.pdf
- ŠIMKOVÁ, Dana. *Informace a informační zdroje v podmínkách Univerzity Karlovy*. INFOMEDIA [online]. 1995, roč. 2 [cit. 2016-04-15]. Dostupný z: <http://www.inforum.cz/archiv/infomedia95/simkova.pdf>
- ŠIMEČEK, Zdeněk a Jiří TRÁVNÍČEK. *Knihy kupovati.: dějiny knižního trhu v českých zemích*. 1. vydání. Praha: Academia, 2014. Historie. ISBN 978-80-200-2404-6.

ŠUSTA, Josef. *Mladá léta učňovská a vandrovní: Praha - Vídeň - Řím*. 1. vyd. Praha: ČSAV, 1963.

TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Národní a universitní knihovna v Praze: její vznik a vývoj*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1959.

UHLÍKOVÁ, Kristina. *Národní kulturní komise 1947-1951*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 2004. Fontes historiae artium. ISBN 80-903230-8-1.

VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. *Jak se žilo za časů Františka Josefa I.* Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1996. ISBN 80-205-0088-X.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Počet vypůjčených, vrácených a prodloužených knihovních jednotek Historického kabinetu prostřednictvím systému ALEPH mezi roky 2007-2015 (s. 18)

Tabulka č. 2 Počet přírůstků mezi roky 1882 – 1949 (s. 31)

Tabulka č. 3 Počet darů a jejich procento vůči celkovému počtu přírůstků mezi roky 2010-2015 (s. 48)

Seznam obrázků

Obr. č. 1. Vývoj razítek Historického kabinetu (s. 21)

Obr. č. 2. Vlevo razítkové exlibris Josefa Pekaře, vpravo provenienční razítko téhož profesora (s. 22)

Obr. č. 3. Používaná razítka historického semináře Německé univerzity (s. 25)

Obr. č. 4. Vyobrazení sbírek v systému ALEPH (s. 26)

Obr. č. 5. Ukázka razítka z knihovního fondu katedry KSČ i s přírůstkovým číslem (s. 29)

Seznam grafů

Graf č. 1 Procentuální počet výpůjček podle jednotlivých statusů uživatelů mezi roky 2007-2015 (s. 18)

Graf č. 2 Přírůstky 1950 – 1959 (s. 36)

Graf č. 3 Počet přírůstků 1960 – 1969 (s. 37)

Graf č. 4 Počet přírůstků 1970 – 1979 (s. 39)

Graf č. 5 Počet přírůstků 1980 – 1989 (s. 40)

Graf č. 6 Počet přírůstků 1990 – 1999 (s. 41)

Graf č. 7 Počet přírůstků 2000 – 2009 (s. 42)

Graf č. 8 Počet přírůstků 2010 – 2015 (s. 43)

Seznam příloh

Obr. příloha č. 1: Razítkové Exlibris C. I. Coriho

Obr. příloha č. 2: Razítkové Exlibris rodu Schliků

Obr. příloha č. 3: Exlibris Carla R. Mallmanna

Obr. příloha č. 4: Exlibris arcibiskupa Jakuba

Obr. příloha č. 5: Ukázka starého tisku z fondu Historického kabinetu

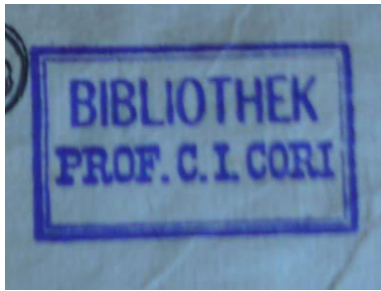
Obr. příloha č. 6 Ukázka starého tisku *Chronologische Geschichte Böhmens* od Františka
Pubičky z fondu Historického kabinetu

Obr. příloha č. 7: Ukázka titulního listu díla *Wandalia: de Vandalorum vera origine*

Obr. příloha č. 8: Pohled do studovny Historického kabinetu

Obr. příloha č. 9: Pohled do depozitáře knih Historického kabinetu

Obr. příloha č. 10: První inventární kniha Historického kabinetu

Obr. příloha 1 Razítkové
exlibris C. I. Coriho

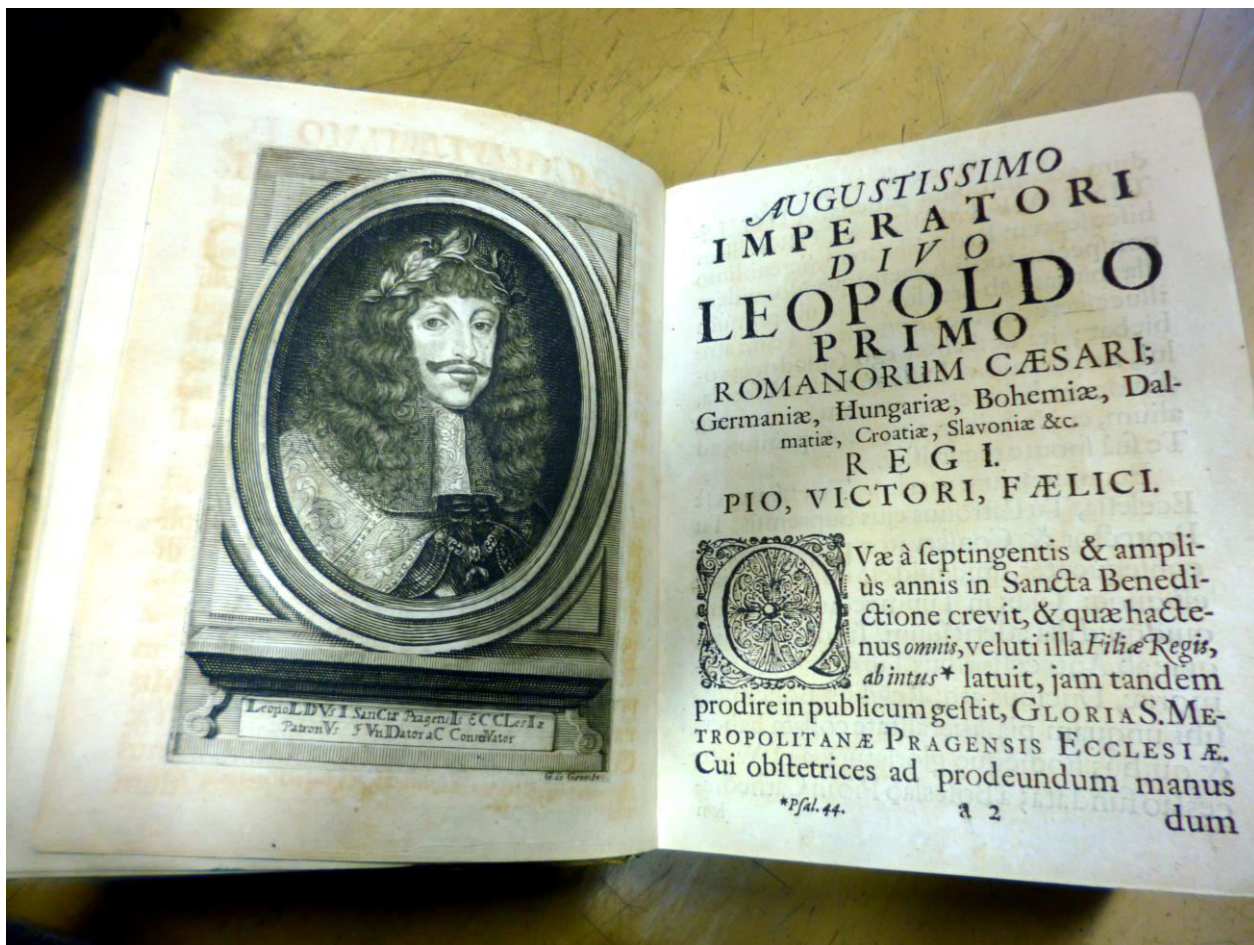
Obr. příloha č. 2 Razítkové exlibris rodu
Schliků

Obr. příloha č. 3
Exlibris Carla R. Mallmanna

Obr. příloha č. 4 Exlibris arcibiskupa Jakuba

Obr. příloha č. 5 Ukázka starého tisku (konkrétně frontispisu a věnování) z fondu Historického kabinetu

Obr. příloha č. 6 Ukázka starého tisku *Chronologische Geschichte Böhmens* od Františka Pubičky z fondu Historického kabinetu

A. KRANTZII,
VIRI IN THEOLO-
GIA ET IVRE PONTIFI-
CIO CELEBERRIMI, HISTO-
RICI QVE CLARIS-
SIMI,

WANDALIA.

DE VVANDALORVM VERA ORIGI-
ne, variis gentibus, crebris è patria migrationibus,
regnis item, quorum vel autores vel euer-
sores fuerunt.

CVM INDICE LOCVPLETISS.

HANOVIAE

Typis Wecheliani, impensis Danielis ac Davidis Aubrio-
rum, & Clementis Schleichij.

M DC. XIX.

Obr. příloha č. 7: Titulní list díla Wandalia: de Vandalorum vera origine, nejstaršího tisku ve fondu Pekařovy knihovny

Obr. příloha č. 8: Pohled do studovny
Historického kabinetu

Obr. příloha č. 9:
Pohled do depozitáře
knih Historického kabinetu

Položka inven- tární	Podrobné popsání věci	Při- bylo v roce	Počet ksů	Cena		Poznámání
				v rak. měn.	z. kr.	
1. ✓	Razítka s nápisem: Historický se- minář, skříňka plechová s příslu- šenstvím	1882	1	5	.	
<i>Knihy:</i>						
2. ✓	Ottonis X isingensis chronicon et gesta Frederici imperatoris. Till a. 2. Hann. 1867.	1882	20	44	74	19 B 1-20
3. ✓	Wattenbach, Deutschlands Geschichts- quellen im Mittelalter bis zur Mitte des 13. Jahrhunderts. B. 1. a. 2. 4. Aufl. Ber- lin, 1877 u. 1878.		11			12 B. 4-15
4. ✓	Lorenz X Deutschlands Geschichts- quellen im Mittelalter seit der Mitte des 13. Jahrhunderts. 2. Auflage Ber- lin, 1876 u. 1877.		2	9	10	12 B. 12-13
5. ✓	a) Abbe de bello Parisiaco libri II. edid. G. H. Pertz. Han- 1871.		1			20 A 22
	b) Nithardi historiarum libri IV. ed. G. H. Pertz. Han- 1870.		1			
	c) Wiponis gesta Thionnadi. ceteraque opera ed. 1 ^{ca} op. H. Brossau. Hann. 1873.		1			
	d) Monumenta Welforum antiqua ed. L. Waland. Hann. 1869 (Böcky 4. v. j. nom. dilu)		1	1	93	
6. ✓	Adami gesta Hamburg. ed. edid. Zappen- berg. Hann. 1876.		1	2	07	20 B 17
7. ✓	Annales Alahenses maioris. Ed. G. H. Pertz. Hann. 1865.		1		94	43 A 28 4. 317-317
8. ✓	Annales Hildesheimenses ed. G. Waitz. Hann. 1878.		1		86	116 G
9. ✓	Annales Poloniae ed. G. H. Pertz. Hann. 1866.		1	1	10	157 F 1
10. ✓	Arnoldi Chronicon Slavonum edid. G. H. Pertz. Hann. 1868.		1	1	43	168 B 1
11. ✓	Drunnonis de bello Parisiaco libri. Ed. 1 ^{ca} ed. Wattenbach. Hann. 1886.		1	1	26	10 A 4
12. ✓	Burchardi et Thionnadi Uyspergensium chronicon. Ed. G. H. Pertz. Hann. 1874.		1		94	
13. ✓	Chronicon Novalicensi. Ed. G. H. Pertz. Hann. 1846.		1	1	13	
	Součet		32			

Obr. příloha č. 10: První inventární kniha Historického kabinetu

